

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Bakalářská práce

Dopady ekonomické krize na rozvoj Kazachstánu

Ayat Kusherov

© 2024 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Ayat Kusherov

Podnikání a administrativa

Název práce

Dopady ekonomické krize na rozvoj Kazachstánu

Název anglicky

The impacts of the economic crisis on the development of Kazakhstan

Cíle práce

Bakalářská práce je věnována celosvětové hospodářské krizi ve dvou obdobích – období globální ekonomické krize v roce 2008 a období ekonomické krize během pandemie Covid-19 v roce 2020.

Předmětem výzkumu je republika Kazachstán. Cílem diplomové práce je zjistit důsledky a dopady celosvětové hospodářské krize na bankovní sektor, podnikatelský sektor, trh práce, zemědělství a na socio-demografickou situaci během zmíněných krizí. Hlavní cíl lze rozdělit na tři dílčí cíle.

Prvním dílčím cílem je vymezení dopadu krize z roku 2008 a 2020 na vybrané sektory ekonomiky a výběr sektorů, které byly krizí ovlivněny nejvíce a zároveň porovnání těchto sektorů mezi lety 2008 a 2020.

Druhým dílčím cílem je vymezení vhodné strategie podniků v Kazachstánu, které jim pomohly zvládnout ekonomické problémy. Třetím dílčím cílem je zjistit, jak se změnila socio-demografická charakteristika Kazachstánu v důsledku zmíněných krizí.

Metodika

Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. V rámci teoretické části dojde k vymezení pojmů jako např.: ekonomická krize – její charakteristika, důvody vzniku; opatření státu proti působení ekonomické krize; trh práce vč. nezaměstnanosti, pandemie Covid 19 a další. Praktická část je založena na provedení socio-ekonomické analýzy rozvoje Kazachstánu se zaměřením na změny v důsledku krize 2008 a pandemie z roku 2020.

Za časové období byla zvolena časová osa v délce 17 let – od roku 2005 až do roku 2021 včetně.

Předmětem zkoumání budou zejména makroekonomické a socio-ekonomické ukazatele rozvoje.

HDP, HDP na osobu, inflace měřena CPI, PPI a deflátorem, státní dluh a jeho výše vůči HDP, vývoj celkové a dlouhodobé míry nezaměstnanosti, objem vývozu a dovozu, výše finančního a běžného účtu platební bilance, demografické změny obyvatelstva a další. Mezi hlavní použité metody v práci bude patřit analýza SWOT a srovnávací metoda, která názorně ukazuje změny v rozvoji Kazachstánu před, během a po ekonomické krizi a porovnání vývoje mezi centrálním (Nursultan) a jižním (Almaty) regionem v Kazachstánu během těchto období.

Doporučený rozsah práce

30 – 40 stran

Klíčová slova

Kazachstán, globální ekonomická krize, HDP, nezaměstnanost, pandemie Covid 19, inflace, socio-ekonomický rozvoj.

Doporučené zdroje informací

BLAŽEK, Jiří; UHLÍŘ, David; UNIVERZITA KARLOVA. *Teorie regionálního rozvoje : nástin, kritika, implikace*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1974-3.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost : příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-141-2.

FOSTER, John Bellamy; MAGDOFF, Fred. *Velká finanční krize : příčiny a následky*. Všeň: Grimmus, 2009. ISBN 978-80-902831-1-4.

KOHOUT, Pavel. *Finance po krizi : Evropa na cestě do neznáma*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4019-5.

WOKOUN, René. *Regionální rozvoj : východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-699-0.

Předběžný termín obhajoby

2022/23 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Jiří Sálus

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 7. 6. 2022

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 27. 10. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 14. 03. 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Dopady ekonomické krize na rozvoj Kazachstánu“ jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15.03.2024_____

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval Ing. Jirímu Sálusovi za odborné vedení práce a cenné rady, které mi pomohly tuto práci zkompletovat.

Dopady ekonomické krize na rozvoj Kazachstánu

Abstrakt

Bakalářská práce byla věnována tématu dopadu celosvětové hospodářské krize na Kazachstán a vybrané sektory země. Cílem bakalářské práce bylo zjistit důsledky a dopady celosvětové hospodářské krize na bankovní sektor, podnikatelský sektor, trh práce, zemědělství a na socio-demografickou situaci během zmíněných krizí..

Z provedené analýzy je zřejmé, že obě krize měly dopad na ekonomiku země, včetně vybraných měst. Dopad však nezanechal trvalé následky, nýbrž je možné spíše mluvit o dočasném účinku obou krizí. Největší vliv byl pozorován v cestovním ruchu, kde se osvědčila strategie propagace domácí turistiky. V bankovním sektoru došlo k vyšší averzní reakci na riziko v bankovní strategii. Zemědělství zaznamenalo pokles, avšak jeho přínos k HDP země je nepatrný. Zde je možné hovořit spíše o větší regionalizaci a specializaci podniků.

Jedinou trvalou negativní změnou způsobenou krizemi je nárůst státního dluhu po pandemii covid-19, který v současné době činí přibližně 25 % místního HDP. V předchozích letech byl tento podíl o polovinu nižší.

Klíčová slova: Kazachstán, globální ekonomická krize, HDP, nezaměstnanost, pandemie Covid-19, inflace, socio-ekonomický rozvoj.

The impacts of the economic crisis on the development of Kazakhstan

Abstract

The bachelor's thesis was devoted to the topic of the impact of the economic crisis on Kazakhstan and selected sectors of the country. The aim of the thesis was to find out the consequences and impacts of the bachelor economic crisis on the banking sector, the business sector, the labor market, agriculture and on the socio-demographic situation during the aforementioned crises.

From the analysis carried out, it is clear that both crises had an impact on the economy of the country, i.e. the selected cities. However, the impact did not leave permanent consequences, rather it is possible to talk about the temporary effect of both crises. The greatest impact was noted in the tourism industry, where the strategy of discovering one's own country manifested itself significantly. For the banking sector, it was a more averse approach to risk in the banking strategy. Agriculture is declining, but it is a direction of economic activity whose effect on the country's GDP is negligible. Here it is possible to talk more about greater regionalization and a narrower focus of businesses.

The only negative change caused by the crisis is the increase in public debt after the covid-19 pandemic, currently it is about 25% of the local GDP, although in previous years the share was half less.

Keywords: Kazakhstan, global economic crisis, GDP, unemployment, Covid-19 pandemic, inflation, socio-economic development.

Obsah

1 Úvod.....	10
2 Cíl práce a metodika	12
2.1 Cíl práce	12
2.2 Metodika	12
3 Teoretická východiska	14
3.1 Ekonomická krize.....	14
3.1.1 Charakteristika ekonomických krizí	14
3.1.2 Důvody vzniku ekonomických krizí.....	15
3.1.3 Opatření státu proti působení ekonomické krize	16
3.1.4 Trh práce vč. nezaměstnanosti během ekonomické krize.....	17
3.1.5 Globální ekonomické krize v roce 2008	18
3.1.6 Pandemie Covid-19 z pohledu ekonomické krize	19
3.2 Vybrané makroekonomické a demografické ukazatele a ekonomická krize ...	20
3.2.1 HDP	20
3.2.2 Míra nezaměstnanosti	21
3.2.3 Inflace	21
3.2.4 Finanční a běžný účet platební bilance	22
3.2.5 Státní dluh	23
3.2.6 Demografické změny obyvatelstva.....	24
3.3 Vybrané ekonomické sektory.....	27
3.3.1 Cestovní ruch	27
3.3.2 Bankovníctví.....	28
3.3.3 Zemědělství.....	28
3.4 Regionální rozvoj a dopad krize na regiony	30
4 Vlastní práce	32
4.1 Globální ekonomická krize v roce 2008	32
4.1.1 Makroekonomické dopady na ekonomiku Kazachstánu	32
4.1.2 Demografické změny obyvatelstva Kazachstánu	33
4.1.3 Dopady na Nursultán (Astana)	35
4.1.4 Dopady na Almaty	38
4.2 Pandemie Covid-19 z pohledu ekonomické krize.....	43
4.2.1 Makroekonomické dopady na ekonomiku Kazachstánu	43
4.2.2 Dopady na Nursultán (Astana)	45
4.2.3 Dopady na Almaty	50
5 Výsledky a diskuse	54
5.1 Hospodářská krize v letech 2008-2009	54

5.2	Pandemie Covid-19	55
5.3	Celkové porovnání krizí	56
6	Závěr.....	58
7	Seznam použitých zdrojů	60
7.1	Literatura	60
7.2	Elektronické zdroje	62
8	Seznam tabulek a zkratk	65
8.1	Seznam tabulek	65
8.2	Seznam použitých zkratk.....	65

1 Úvod

Bakalářská práce je věnována celosvětové hospodářské krizi ve dvou obdobích – období globální ekonomické krize v roce 2008 a období ekonomické krize během pandemie Covid-19 v roce 2020. Jedná se o dvě poslední krize, které dokázaly výrazně změnit charakter současného hospodářství.

Výběr tématu je podmíněn jeho klíčovým významem, a to nejen v makroekonomické rovině, ale i v rovině mikroekonomické s dopadem na vybrané sektory ekonomiky. Hospodářské krize jsou zcela přirozenou součástí dnešní tržní ekonomiky. Daný jev je spojen především s ekonomickým poklesem v celém hospodářství.

I přes to nelze se domnívat, že ekonomické krize jsou pouze negativním jevem; jejich následek může být spojen s určitým zlepšením či lepší regulací problematického odvětví. Navíc krize někdy může způsobit vyčištění trhů a odstranění slabých hráčů, což ve výsledku může být prospěšné pro celé odvětví. Hospodářské krize také mohou být výborným okamžikem pro připravené, jelikož během krizí dochází k částečnému útlumu konkurence, čímž se zlepšuje prostor pro rozšíření podnikání.

Pochopitelně není možné v rámci jedné bakalářské práce popsat veškeré hospodářské krize, proto je pozornost v dalším textu soustředěna na dvě krize – ekonomickou krizi z roku 2008 a ekonomickou krizi z roku 2020 vzniklou v důsledku pandemie Covid-19.

Ekonomická krize z roku 2008 byla klasickým příkladem „dovezené“ krize, která měla své kořeny v amerických problematických hypotékách. I přes to se daný problém díky propojenosti trhů a vysoké sekuritizaci rychle rozšířil po celém světě.

Na rozdíl od toho měla ekonomická krize z roku 2020 kořeny ve světové pandemii Covid-19. Snahy většiny států omezit šíření dané nemoci vedly k doslovnému zastavení celé řady sektorů, což se odrazilo na poklesu hospodářské aktivity. Proto lze říct, že tato krize měla umělý charakter a byla způsobena státními zásahy.

Předmětem výzkumu je republika Kazachstán, stát, který se během posledních dvou desetiletí stal významným regionálním hráčem v centrálně asijském regionu. Vedení země dokázalo vhodně využít přírodní bohatství svého státu a nastartovat ekonomický růst. Kromě toho má autor bakalářské práce osobní vztah k dané zemi.

Z všech sektorů kazachstánské ekonomiky se jako nejzajímavější jeví zaměření na sektor cestovního ruchu, zemědělství a bankovníctví. Jedná se o sektory, které zažily v posledních desetiletích v zemi významný rozvoj a jsou prioritními pro rozvoj z pohledu kazachstánské vlády jako součást celkové politiky diverzifikace hospodářství země.

Samozřejmě lze namítnout, že pro Kazachstán je daleko důležitější primární sektor se zaměřením na těžbu. Tento sektor je však významně zastoupen v jiných studiích. Navíc budoucnost země spočívá v rozvoji právě v netěžebních sektorech s vysokou přidanou hodnotou, kam patří cestovní ruch a bankovní sektor.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je zjistit důsledky a dopady celosvětové hospodářské krize na bankovní sektor, podnikatelský sektor, trh práce, zemědělství a na socio-demografickou situaci během zmíněných krizí. Cíl je prozkoumán na základě dvou vybraných regionů země: Almaty a Nursultánu (Astany). Hlavní cíl lze rozdělit na tři dílčí cíle, které jsou zaměřeny na podporu jeho splnění:

- Prvním dílčím cílem je vymezení dopadu krize z roku 2008 a 2020 na vybrané sektory ekonomiky a výběr sektorů, které byly krizí ovlivněny nejvíce a zároveň porovnání těchto sektorů mezi lety 2008 a 2020.
- Druhým dílčím cílem je vymezení vhodné strategie podniků v Kazachstánu, které jim pomohly zvládnout ekonomické problémy.
- Třetím dílčím cílem je zjistit, jak se změnila socio-demografická charakteristika Kazachstánu v důsledku zmíněných krizí.

2.2 Metodika

Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. V rámci teoretické části dojde k vymezení pojmů, jako jsou ekonomická krize, její charakteristika, důvody vzniku; opatření státu proti působení ekonomické krize; trh práce včetně nezaměstnanosti, pandemie Covid-19 a další. Jedná se o část bakalářské práce, kde je vytvořen metodický základ zkoumané problematiky.

Praktická část je založena na provedení socio-ekonomické analýzy rozvoje Kazachstánu se zaměřením na změny v důsledku krize z roku 2008 a pandemie z roku 2020. Zhodnocení je provedeno jak na makroekonomické úrovni, tak i na úrovni dvou vybraných kazachstánských regionů.

Za časové období byla zvolena časová osa v délce sedmnácti let – od roku 2005 až do roku 2021 včetně. Předmětem zkoumání budou zejména makroekonomické a socio-ekonomické ukazatele rozvoje. Jedná se o období dostatečné pro posouzení vlivu krizí na hospodářství země.

V bakalářské práci jsou dotčeny následující ukazatele: HDP, HDP na osobu, inflace měřená CPI, PPI a index změny cen ve stavebnictví, státní dluh a jeho výše vůči HDP, vývoj

obecné míry nezaměstnanosti, objem vývozu a dovozu, přímé zahraniční investice, demografické změny obyvatelstva a další.

Mezi hlavní použité metody v práci bude patřit analýza SWOT a srovnávací metoda, která názorně ukazuje změny v rozvoji Kazachstánu před, během a po ekonomické krizi, a porovnání vývoje mezi centrálním (Astana nebo Nursultan) a jižním (Almaty) regionem v Kazachstánu během těchto období. Jedná se o dva regiony, které hrají naprosto zásadní roli v ekonomice země.

3 Teoretická východiska

Středem pozornosti teoretické části práce je pojednání o krizích z teoretického hlediska, a to ve formě vypracování literární rešerše. V dané práci jsou rovněž dotčeny oblasti týkající se vybraných makroekonomických ukazatelů.

3.1 Ekonomická krize

Pojem krize pochází z řeckého jazyka a je spojen se slovy krino a crisis. První slovo znamená oddělení, vybrat nebo volit, kdežto druhé znamená rozdělení, svár, rozhodování nebo rozsudek (Marková, Venglářová a Babiaková, 2006, s. 272). Nejobecněji je možné o krizi hovořit jako o prudké a neočekávané změně aktuálního stavu v horším směru, které ale konec konců vede k určité změně. O krizích je možné mluvit v různých rovinách, pro danou bakalářskou práci je stěžejní pojetí krize ekonomické.

3.1.1 Charakteristika ekonomických krizí

Ekonomická krize je stav, ve kterém dochází k výraznému a náhlému zhoršení hospodářského stavu nebo výkonnosti ekonomiky, což má za následek negativní dopady na zaměstnanost, investice, růst a finanční stabilitu.

Hospodářské krize mohou mít různé příčiny a projevuje se různými způsoby, ale obvykle se vyznačuje několika společnými rysy. Nejčastěji se jedná o celkový pokles hospodářské aktivity. Ekonomická krize obvykle zahrnuje významný pokles produkce a ekonomické aktivity, což znamená snížení hrubého domácího produktu nebo jiných ukazatelů ekonomického růstu. Během krize dochází často k nárůstu míry nezaměstnanosti, protože firmy snižují produkci nebo zavírají, což vede k propouštění pracovníků.

Krize často způsobuje nestabilitu na finančních trzích, což se projevuje pády cen akcií, dluhopisů a jiných aktiv. Následně daná finanční krize se projevuje v ostatních sektorech ekonomiky. Jedná se o případ Velké hospodářské krize z 30. let minulého století (Kohout, 2010, s. 162). Znovu je nutné zdůraznit, že se nejedná o nutnost – krize na finančních trzích se nemusí odrazit na reálné ekonomice. Krize ale často způsobuje ztrátu důvěry v ekonomiku a finanční systém, což může vést k dalším ekonomickým problémům.

Globální ekonomická krize může vést k poklesu mezinárodního obchodu a zpomalit globální růst. Kromě toho globální krize může zapříčinit vznik dalších krizí – jak tomu bylo

například v důsledku globální ekonomické krize z roku 2008, která se například v Evropě přeměnila do krizi eurozóny v roce 2010 (Hrubý, Lukášek, 2016, s. 81-82).

V některých případech může být ekonomická krize spojena s nadměrnou zadlužeností vlád. Důvodem je snaha státu nastartovat růst ekonomiky pomocí finančních impulzů v podobě expanzivní fiskální politiky (Černohorský, 2020, s. 93).

Podle Mandela a Tomšíka (2018, s. 256) je možné krize rozdělit na finanční a měnové. První typ krize je spojena s nedostatečnou solventností. Jedná se o neschopnost splácet svoje závazky. Měnová krize je na rozdíl od toho spojena se selháním měnové politiky, nebo krize platební bilance. Dané krize mají svůj původ právě v měnové oblasti.

Kohout (2010, s. 155-156) nabízí o něco odlišný přístup. Podle něj existují tři typy ekonomických krizí: finanční, měnová a krize státních financí. Finanční krize je spojena s pouze finančním dopadem. Měnová krize se již týká dopadu na měnu dané země – příkladem je výrazné oslabení domácí měny. Nakonec krize státních financí má dopad na platební schopnost státu splatit svoje závazky.

Nakonec podle Kislíngerové (2009, s. 22-23) ekonomické krize je možné rozdělit podle zdrojů vzniku, kanálů šíření, územního dopadu, angažovanosti státu anebo pomocí časového hlediska. Rozdělení krize podle kanálů šíření nebo zdrojů vzniku podle dané autorky připomíná spíše diagnostiku v rámci práce lékaře, kdy ekonom hledá jednotlivé kanály šíření krize, respektive hodnotí vazby mezi těmito kanály. Územní dopad se týká geografie a územního členění, tedy jestli má krize lokální charakter či nikoliv. V rámci zhodnocení angažovanosti státu je sledována reakce státu na krize – jestli stát vůbec reaguje na krizi a jakým způsobem. Časové hledisko je nejjednodušší a vychází z toho, jestli má krize dlouhodobý nebo krátkodobý dopad.

3.1.2 Důvody vzniku ekonomických krizí

Existuje celá řada důvodů, které vedou ke vzniku ekonomických krizí. Ihned na začátku je nutné zdůraznit, že ekonomická krize není ničím výjimečným. Jedná se o přirozenou součást dnešní ekonomiky, která se vyvíjí cyklicky. Proto jsou krize zcela přirozeným jevem (Řihák a Murray, 2021, s. 7-9).

Za první příčinu hospodářské krize je možné považovat celkový pokles hospodářské aktivity. To může zahrnovat snižování HDP, pokles průmyslové výroby, propouštění pracovníků a nižší spotřebu.

Druhou příčinou ekonomické krize může být bankovní sektor. To může zahrnovat bankovní krachy, nedostatek likvidity, nebo dokonce selhání bank. Nedostatek důvěry v bankovní systém může vést k masovému stahování vkladů, což dále zhoršuje situaci. Důvod je snadný – bankovníctví je považováno za klíčový prvek ekonomiky země, jelikož jedním z jeho hlavních úkolů je zajištění plateb v ekonomice.

Třetí příčinou ekonomických krizí může být dluhová krize, a to jak na státní, tak i na podnikové úrovni. Mnoho ekonomických krizí má svůj původ v nadměrném zadlužení vlád, firem nebo jednotlivců. Tento dluh může být obtížné splácet, což vede k finančním problémům a možná i k selhání (Janatka, 2019, s. 30). S danou příčinou úzce souvisí vládní selhání. Vlády mohou provádět nevhodnou fiskální politiku, která vede ke vzniku nebo prohloubení aktuální krize.

Ztráta důvěry v ekonomický systém je také příčinou krize – příkladem může být politická nestabilita nebo zhoršení image země (Beránek, 2016, s. 260). Během ekonomických krizí dochází často ke ztrátě důvěry v ekonomický systém a vládní instituce. To může vést k dalšímu zhoršení situace, protože lidé a firmy mohou ztratit víru v trh a investice.

Krize mohou vznikat i z jiných důvodů, které jsou někdy těžko předvídatelné. Bezesporu klasickým případem je ropná krize z 70. let. Jedná se o krizi, která vznikla z důvodu růstu cen na ropu, v letech 1973-1974 ceny ropy vzrostla z 12 USD až na 36 USD (Žák, 2020, s. 117).

Je důležité si uvědomit, že každá ekonomická krize je jedinečná a může mít své vlastní specifické charakteristiky a příčiny. Nicméně tyto výše uvedené charakteristiky jsou běžnými rysy, které lze pozorovat v mnoha ekonomických krizích po celém světě.

3.1.3 Opatření státu proti působení ekonomické krize

Státy mohou přijímat různá opatření a politiky k tomu, aby zmírnily dopady ekonomické krize a podpořily obnovu hospodářství. Jedná se o ekonomický směr, který je nerozdílně spojen s keynesiánstvím a nevyužitelností státních intervencí do hospodářství jako snahu zmírnit dopady krize nebo odstranit její příčiny do budoucnosti (Smolík, 2014, s. 165).

Opatření je možné realizovat ze strany fiskální nebo monetární politiky. Fiskální stimuly jsou realizovány ze strany vlády. Nejčastěji se jedná o vládní výdaje směřované na přidání impulzu ekonomiky či podporu agregátní poptávky (Řežábek, 2019, s. 68-70).

Monetární opatření jsou realizována centrální bankou. Jedná se o souhrn nástrojů, která slouží k dosažení cílů centrální banky. Může se jednat o celou řadu nástrojů, pro účely dané

práce je možné zmínit především úrokové sazby a operace na volném trhu (Řežábek, 2019, s. 67-68).

Je nutné však poznamenat na zcela oprávněnou kritiku fiskální a monetární politiky v boji proti krizi. Podle Hrbkové (2020, s. 81-82) je daná kritika založena na tom, že úspěšnost samotných zásahů je silně závislá na správném určení zdrojů potíží a výrazné časové prodlevě. Kromě toho v případě realizace fiskální politiky jsou daná opatření silně závislá na aktuálním politickém cyklu.

Krize často přivádí ke zvýšenému dohledu a regulace určité oblasti, která byla hlavní hnací silou dané krize. Vlády nebo centrální banky mohou také zavádět pravidla a opatření, která mají zlepšit stabilitu a transparentnost trhů. Nejznámějším příkladem je bezesporu účinná regulace komerčního bankovního sektoru jako následek Velké deprese (Kohout, 2011, s. 169).

V případě globální ekonomické krize je rovněž důležitá spolupráce mezi státy a mezinárodními organizacemi, aby se koordinovala opatření a minimalizovaly negativní dopady na celosvětovou ekonomiku.

Na závěr je možné říct, že každá ekonomická krize je jedinečná a může vyžadovat specifická opatření. Státy často kombinují několik těchto politik a přizpůsobují je aktuální situaci a potřebám své ekonomiky.

3.1.4 Trh práce vč. nezaměstnanosti během ekonomické krize

Během ekonomické krize se trh práce často výrazně mění a má několik charakteristických rysů, které se týkají nezaměstnanosti. Jedním z nejvýraznějších rysů ekonomické krize je rychlý nárůst míry nezaměstnanosti. Firmy často reagují na pokles poptávky a ekonomickou nejistotu snížením produkce a propouštěním zaměstnanců. To vede k tomu, že mnoho lidí ztrácí svá pracovní místa. Následně to rozhodně dokáže prohloubit krizi, jelikož pro mnoho lidí je práce jediným zdrojem obživy.

Na trhu práce během krizí dochází i k větší konkurenci mezi lidmi hledajícími práci. Důvod je jednoduchý a spočívá v poklesu nabídky práce ze strany firem. To může skončit až ve formě nutnosti pracovat v méně uspokojivých pracovních podmínkách (Buchtová, Šmajš a Boleloucký, 2013, s. 76).

Dále zcela běžně dochází ke ztíženému vstupu na trh práce, zejména pokud se jedná o lidi z ohrožených skupin, jako jsou matky po mateřské dovolené nebo čerstvé absolventy středních nebo vysokých škol bez odpovídající praxe (Kislingerová, 2011, s. 290). Firmy během

krizového období mohou omezit nové náborové procesy a preferovat zachování stávajících zaměstnanců.

Místo hromadných propouštění mohou některé firmy volit zkrácení pracovní doby pro své zaměstnance jako krizové opatření. To umožňuje firmám udržet své dovednosti a zkušenosti, zatímco snižují náklady. Jedná se o opatření podpořena státem. V dnešní ekonomické teorii se využívá německý termín *kurzarbeit* (Klimeš, 2020, s. 23). Daný termín je možné do češtiny doslova přeložit jako zkrácenou práci. S výše uvedeným souvisí i snaha firem vytvářet spíše dočasná pracovní místa.

Zajímavé je, že během krize nedochází k výraznému poklesu mezd. Jedná se o paradox, který je pojmenován jako mzdová rigidita, zejména směrem dolů. Logicky by se zdálo, že během krize by mělo docházet k poklesu mezd, což se ovšem neděje (Schmitt-Grohé, Uribe a Woodford, 2022, s. 388-389). Možným důvodem jsou mzdové smlouvy, vlivem odborů nebo možným poškozením pracovní morálky u stávajících zaměstnanců.

Je třeba si uvědomit, že charakteristika trhu práce během ekonomické krize se může lišit v závislosti na závažnosti krize, geografické oblasti a dalších faktorech. Státy mohou reagovat na tyto změny různými opatřeními, včetně podpory nezaměstnaných, rekvalifikace pracovní síly a podpory růstu nových pracovních příležitostí.

3.1.5 Globální ekonomické krize v roce 2008

Globální ekonomická krize v roce 2008 byla jednou z největších ekonomických krizí v moderní historii a měla značný dopad na světovou ekonomiku. Příčiny krize byly známy od jejího počátku – těmi jsou nadměrná úvěrová expanze, prasknutá cenové bubliny na trhu amerických nemovitostí a nadměrné spekulace (Fleischmann, 2022, s. 50-52).

Krize rozpočala na americkém trhu subprime hypoték (Shiller, 2013, s. 2-3). V dané zemi došlo ke kolapsu trhu s hypotečními úvěry tzv. subprime, jedná se o vysoce rizikové hypotéky. Mnoho bank a finančních institucí mělo ve svých portfoliích rizikové hypoteční dluhopisy, které byly výrazně přeceněny. Ceny nemovitostí klesly, což způsobilo, že mnoho lidí zůstalo s hypotečními úvěry, které byly vyšší než hodnota jejich nemovitostí.

Následně se krize rychle rozšířila do bankovního sektoru. Některé velké finanční instituce, jako Lehman Brothers, musely vyhlásit bankrot (Chiaramonte, 2018, s. 73). To vyvolalo paniku na finančních trzích a sníženou důvěru v bankovní systém.

Vlády a centrální banky reagovaly na krizi různými opatřeními, včetně finančních injekcí do bankovního sektoru a snižováním úrokových sazeb, aby podpořily hospodářský růst. I přes

prvotní snahy došlo k rozšíření krize do globální ekonomiky: krize se rychle rozšířila do celosvětové ekonomiky, zasáhla Evropu, Asii a další regiony. Mezinárodní obchod klesl a mnoho zemí se ocitlo v recesi.

3.1.6 Pandemie Covid-19 z pohledu ekonomické krize

Pandemie COVID-19 měla a stále má značný vliv na globální ekonomiku a může být považována za jednu z největších ekonomických krizí moderní historie. Jednalo se o krizi, která byla vyvolána uměle, a to ze strany státu ve formě omezení volného pohybu lidí. Důvodem byla snaha států zachránit masovému šíření vysoce nakažlivého virusu (Faghieh a Forouharfar, 2022, s. 19-20).

Uzavření ekonomik vedlo k masivnímu poklesu hospodářské aktivity ve světě, a to včetně mezinárodního obchodu. Firmy byly nuceny uzavřít nebo omezit svou činnost, což vedlo k prudkému poklesu HDP mnoha zemí. S omezením činnosti mnoha firem bylo propuštěno mnoho pracovníků. Míra nezaměstnanosti v mnoha zemích prudce stoupla, a to jak v důsledku uzavření podniků, tak i kvůli obavám z ekonomické nejistoty. Mnoho jednotlivců a domácností v důsledku daného jevu ztratilo své příjmy nebo je zaznamenalo výrazný pokles. To mělo negativní dopady na spotřebu a poptávku (WORLD BANK, 2020, s. 50-57).

Nejvíce zasaženými odvětví bylo cestování, důvodem je to, že daná odvětví jsou založeny na volném pohybu osob. Letecké společnosti, hotely, restaurace a další podniky zaznamenaly rapidní pokles tržeb a některé z nich se dostaly do finančních potíží (Kashime, 2021, s. 201-209).

Na druhou stranu naopak IT odvětví poznamenalo výrazný růst, důvod spočíval v tom, že celá řada odvětví se přesunula do online světa a došlo k výraznému tlaku na digitalizaci podnikových procesů (OECD, 2021, s. 18-19).

Vlády a centrální banky reagovaly na ekonomické dopady pandemie různými opatřeními. To zahrnovalo fiskální stimuly, monetární uvolňování, záruky pro podniky a programy podpory nezaměstnaných (WORLD BANK, 2020, s. 32-35).

Celkově je možné říct, že pandemie Covid-19 zanechala trvalé stopy na světové ekonomice a vedla k diskusím o budoucnosti práce, globálním zdravotnickém systému, logistickém řetězci a krizovém plánování pro budoucí podobné události.

3.2 Vybrané makroekonomické a demografické ukazatele a ekonomická krize

Účelem dané kapitoly není vytvořit detailní přehled makroekonomických ukazatelů, ale poukázat na ty ukazatele, se kterými se bude následně pracovat v rámci praktické části bakalářské práce a vytvořit provázání s ekonomickými krizemi. Jedná se o: HDP, obecná míra nezaměstnanosti, inflace, finanční a běžný účet platební bilance, státní dluh a vybrané demografické změny obyvatelstva. HDP, obecná míra nezaměstnanosti a vybrané demografické změny obyvatelstva lze bezproblémově měřit již na úrovni jednotlivých regionů. Ostatní indikátory zmíněné v dané kapitole je možné měřit až na celostátní úrovni.

3.2.1 HDP

Prvním ukazatelem je HDP. Nejobecněji je možné jej definovat jako tok zboží a služeb za předem definované období vzniklé na předem vymezeném území (Holman, 2011, s. 409). Je nutné podotknout, že HDP nesčítá hodnotu veškerých produktů, ale jen přidanou hodnotu a pouze nově vytvořené zboží nebo služby. Daný ukazatel je možné určit pomocí cen běžného roku, stálých cen nebo cenách roku předchozího (Hronová a Hindls, 2009, s. 35).

HDP je hlavním indikátorem stavu a vývoje ekonomiky země. Je jej možné následně využívat pro celou řadu dalších indikátorů – jako je například HDP na osobu, vydělit HDP státním dluhem a zjistit míru státního zadlužení, vydělit export HDP a zjistit míru otevřenosti ekonomiky apod. Dále je možné měřit HDP v cenách lokální měny nebo ve světově použitelných měnách – například v euro anebo americkém dolaru.

Vzhledem k zaměření dané bakalářské práce je nutné zohlednit i vývoj lokálního (regionálního) HDP, který poskytne přehled o ekonomickém vývoji ve zkoumaném regionu. Jedná se o územní hledisko měřené přidané hodnoty v daném hospodářství.

Zcela logicky ekonomické krize mají dopady na HDP. Příkladem je situace s HDP v Evropské unii v roce 2009, kdy došlo k otřesení starých představ, že Evropa se nachází v období nekonečného ekonomického růstu. Navíc celá řada lidí přišla o část svého majetku kvůli investicím do problémových aktiv (Smrčka, 2010, s. 19).

3.2.2 Míra nezaměstnanosti

Nezaměstnanost je jev, který vzniká na trhu práce. Jedná se o základní součást trhů výrobních faktorů. Na trhu práce dochází ke vzniku vztahů mezi firmami v podobě nabídky a domácnostmi v podobě poptávky. Samozřejmě na daném trhu může působit i stát – a to v podobě nabízejícího práci a rovněž plnit i roli určitého regulátoru (Dvořáková, 2007, s. 85).

Jak i na každém jiném trhu, i na trhu práce může docházet k nesouladu mezi nabídkou a poptávkou, ve výsledku čehož i vzniká nezaměstnanost. Pro účely výpočtu obecné míry nezaměstnanosti je využíván následující obecný vzorec (Jurečka, 2013, s. 138):

$$u = \frac{U}{L + U} * 100$$

- u - míra nezaměstnanosti
- L - zaměstnaní
- U - nezaměstnaní
- L+U - ekonomicky aktivní (zaměstnaní+nezaměstnaní).

Jak je zřejmé z výpočtu, ne vychází se z celkovém počtu obyvatel země, ale z počtu ekonomicky aktivních osob. Jsou tak z výpočtu vyloučení například nepracující důchodci, děti, studenti apod. (Brčák a Sekerka, 2010, s. 72).

Má se zdůraznit, že poptávka na trhu práce je odvozenou, tedy závislou proměnnou. Daný princip vychází z toho, že nabídka práce je závislá ze strany firem na aktuálním nebo předpokládaném vývoji poptávky po její finální produkci (Hanzelková a Keřkovský, 2013, s. 48). Ve výsledku je tak míra nezaměstnanosti v zemi závislá na aktuální situaci – v případě ekonomické krize klesá poptávka po produkci některých firem, což se odrazí v rostoucí míře nezaměstnanosti.

3.2.3 Inflace

Nejobecněji je možné inflaci označit jako růst cenové hladiny, respektive pokles kupní síly peněz (Černohorský a Teplý, 2011, s. 85). Právě proto zejména vyšší tempa růstu cenové hladiny mají dopad na každodenní život lidí, zejména v podobě nižší životní úrovně.

Mimoходом je udržení inflace v určitém intervalu jedním z hlavních cílů moderního systému centrálních bank. Daná strategie je označována jako cílování inflace. Ve výsledku

uplatnění dané politiky může centrální banka ovlivňovat inflační očekávání a provádět jasnou a transparentní politiku (Revenda, Mandel, Kodera et al., 2012, s. 346).

Neexistuje ovšem jednotný ekonomický pohled na příčiny a potažmo i způsoby řešení inflace. Z dnešních směrů je možné poukázat na příklad keynesiánců a monetaristů. První vědecký směr je založen na předpokladu, že příčinou inflace jsou změny v agregátní poptávce, respektive nabídce (Baiden, 2012, s. 1983-1984). Podle monetaristů je však inflace vždy peněžním jevem (Černohorský a Teplý, 2011, s. 166).

Samotný výpočet inflace je nejčastěji založen na určení tří indexů: spotřebitelů, výrobců a deflátoru HDP (Holman, 2011, s. 538-540, s. 544). Samozřejmě existují i další indexy – lze například měřit inflaci se zaměřením na určitý sektor, například stavebnictví. V tomto případě je kalkulováno jen s cenami v daném sektoru.

Míra inflace je makroekonomickým tématem, kde nelze jednoznačně říct o síle a směru působení na ekonomickou krizi. Příkladem je situace v USA během Velké deprese, kdy existovala výrazná deflace v americké ekonomice (Brown a Pringle, 2022, s. 270-271). I naopak třeba během ekonomické krize v Zimbabwe v roce 2008 došlo k hyperinflaci ve výši 231 milionů procent (Dieterle, 2020, s. 51).

3.2.4 Finanční a běžný účet platební bilance

Finanční a běžný účet jsou součástí platební bilance země. Jedná se podle Palatkové a Zichové (2014, s. 98) o indikátor vnější ekonomické rovnováhy země. Daný indikátor tak měří vztahy zkoumané zemí se zahraničím. Struktura platební bilance je zobrazena v tabulce č. 1.

Tabulka 1. Základní struktura a položky platební bilance

Účty	Položka	Kredit	Debet
Běžný účet	Bilance zboží a služeb	Export zboží/služeb	Import zboží/služeb
	Bilance výnosů / důchodů	Import důchodů	Export důchodů
Kapitálový účet	Bilance transferů	Import transferů	Export transferů
Finanční účet	Přímé zahraniční investice	Import přímých zahraničních investic	Export přímých zahraničních investic
	Portfoliové investice	Import portfoliových investic	Export portfoliových investic
	Ostatní dlouhodobý kapitál	Import ostatního dlouhodobého kapitálu	Export ostatního dlouhodobého kapitálu
	Krátkodobý kapitál	Import krátkodobého kapitálu	Export krátkodobého kapitálu
Chyby a opomenutí			
Změna devizových rezerv			

Zdroj: Palátková a Zichová (2014, s. 98)

V podstatě pohledem na platební bilanci, zejména na první řádky je možné pochopit strukturu a směr vývoje ekonomických vztahů dané země se zahraničím (Rojíček, Spěváček a Vejmelka et al., 2016, s. 476). Pro účely dané bakalářské práce jsou v rámci platební bilance dotčeny položky zboží a služeb a zahraničních investic.

Na první pohled se může zdát, že země s vysokým přebytkem v položce zboží a služeb jsou vhodným příkladem států s konkurenceschopným průmyslem, jehož zboží je vysoce poptávané ve světě. A naopak země s deficitem bilance zboží a služeb jsou příkladem chudých zemí, jejíž zboží nemůže vyhrát na světovém trhu. Opak je ovšem pravdou – například v roce 2019 mezi země s vysokým přebytkem obchodní bilance patřily Rusko, Saudská Arábie nebo Kuvajt. Jedná se tak o země, jejíž vývoz je de facto založen na prodeji nerostných surovin s relativně nízkou přidanou hodnotou. I naopak ve stejném roce mezi státy s největším deficitem obchodní bilance bylo možné nalézt USA, Velkou Británii, Irsko nebo Kanadu. Jde o státy, které naopak jsou zaměřeny na produkci s vysokou přidanou hodnotou (Statista, 2023).

3.2.5 Státní dluh

Státní dluh je celková finanční závaznost, kterou má vláda země vůči vnitrostátním i zahraničním věřitelům. Jedná se o souhrn veškerých půjček a dluhopisů, které vláda vydala a na které musí splácet úroky a vracet půjčené peníze. Státní dluh může vzniknout z různých důvodů, jako jsou financování veřejných projektů, vyrovnávání rozpočtových deficitů nebo reakce na ekonomické krize. Nejčastěji je ale vznik státního dluhu spojen se vznikem rozpočtového deficitu vlády země (Dvořák, 2008, s. 113).

Většina zemí si půjčuje peníze prostřednictvím emitování státních dluhopisů. Tyto dluhopisy jsou jakýmsi závazkem vlády vrátit půjčené peníze v určitém termínu a zaplatit přitom stanovené úroky. Státní dluh může být nástrojem pro financování důležitých investic, ale zároveň představuje zátěž pro budoucí rozpočty, pokud není spravován a splácen s rozumem.

Narůst státního dluhu byl v minulosti spojen s válečnými stavy. Naprosto učebnicovým příkladem je státní dluh Velké Británie po druhé světové válce, který činil 250 % národního HDP. V dnešní době však je vznik státního dluhu spojen se sociální politikou státu (Kohout, 2011, s. 187).

Státní dluh je tak v dnešní době spojen především s ekonomickými krizemi, jelikož ve snaze odstínit vliv hospodářského poklesu dochází k růstu státních výdajů, což se projevuje i v růstu státního dluhu (Dvořák, 2008, s. 123). Státní dluh je měřen absolutně, nebo relativně – například vůči HDP dané země.

3.2.6 Demografické změny obyvatelstva

Kromě vyloženě ekonomických ukazatelů zmíněných výše, je nutné dopad krize hodnotit i přes prizma demografických změn. Pro účely této bakalářské práce byly vybrány následující ukazatele: sňatky a rozvody, počet narozených dětí a potraty, migrace obyvatelstva, cizinci, a nakonec celková úroveň kriminality a trestné činy.

Sňatky a rozvody

Během ekonomické krize mohou lidé odkládat plánování svatby z důvodu finanční nejistoty. Plánování a uspořádání svatby mohou být nákladné, a pokud se lidé obávají o svou ekonomickou budoucnost, mohou preferovat odklad nákladných akcí (Kozel, Mynářová, Svobodová et al., 2011, s. 26).

Někteří lidé mohou v reakci na ekonomickou krizi přehodnotit své postoje k manželství a partnerským vztahům. Mohou být opatrnější před závazky, a to jak v podobě sňatků, tak i plánování rodiny. Je však nutné upozornit, že uzavření sňatků, respektive počet rozvodů je nutné zkoumat v širších souvislostech – například je možné vypočítat zvýšený počet rozvodů ve druhé polovině minulého století, což je podmíněno nikoliv ekonomickou krizí, ale

celkovou větší emancipací žen, růstu poptávky po práci žen a zavedením technologií usnadňujících práci v domácnosti (Jurečka, 2013, s. 103-105).

Počet narozených dětí a potraty

Ekonomická krize může způsobit psychologický tlak na jednotlivce a rodiny. Někteří lidé mohou vnímat nejistotu a stres spojený s ekonomickou krizí jako nevhodný čas na založení rodiny, což může ovlivnit rozhodnutí o těhotenství. V období ekonomické krize může dojít k různým dopadům na porodnost a rozhodování o potratech. Během ekonomických krizí mohou lidé čelit větší nejistotě ohledně své finanční budoucnosti. Někteří mohou odložit rozhodnutí o založení rodiny nebo mohou zvažovat potraty v situaci, kdy mají obavy o svou schopnost poskytnout dítěti dostatečný standard života. Je však nutné počítat s tím, že sociálně-politická opatření států v podobě například příspěvků na děti mohou zmírnit daný dopad (Jurečka, 2013, s. 360). Znovu je ale nutné upozornit, že potraty a počet narozených dětí nemusí mít přímé spojení s ekonomickou krizí, pro vysvětlení změny v počtu narozených dětí či potratů je nutné vzít v potaz širší souvislosti: národní kulturu, celkový vztah k dětem, změny v emancipaci žen apod. V rámci zhodnocení demografické situace v zemi je zhodnocen počet nově narozených dětí, tak i přirozený přírůstek obyvatelstva, což je v podstatě rozdíl mezi počtem živě narozených dětí a počtem zemřelých osob.

Migrace obyvatelstva

Ekonomická krize může mít výrazný vliv na migraci obyvatelstva. Lidé z postižených oblastí mohou hledat lepší ekonomické příležitosti jinde, klasickou ukázkou je migrace z vesnic do velkoměst za lepší životní úrovní. V období ekonomické krize, kdy jsou pracovní místa omezena, může být emigrace za prací jedním z řešení. Lidé se mohou rozhodnout přestěhovat do zemí s lepšími hospodářskými podmínkami a většími příležitostmi na zaměstnání. Ekonomická krize může vést k sociálním a politickým nestabilitám, což může být jeden z faktorů, které způsobují nárůst uprchlíků. Lidé mohou hledat bezpečí a lepší životní podmínky v jiných zemích v důsledku ekonomických obtíží nebo politického nepokoje (Kozel, Mynářová, Svobodová et al., 2011, s. 26). Pro účely zhodnocení demografické situace v zemi je využíván především výpočet salda migrace, což je rozdíl mezi počtem přistěhovalých a vystěhovalých osob.

Cizinci

V období ekonomické krize mohou být pracovní příležitosti omezeny pro občany i cizince, což je přirozený důsledek propadu poptávky po finálním zboží, které produkují firmy. Někteří cizinci, zejména ti, kteří pracují na dočasných pracovních místech nebo v odvětvích náchylných na ekonomické otřesy, se mohou rozhodnout vrátit do svých domovských zemí nebo hledat lepší příležitosti jinde (Baštecká, 2013, s. 226).

Některé země mohou v reakci na ekonomickou krizi zpřísnovat své migrační politiky zaměřené na zahraniční pracovníky. To může zahrnovat omezení nových přistěhovalců, přezkoumání pracovních víz nebo dokonce deportace cizinců, kteří ztratili zaměstnání (Štefko a Koldinská, 2013, s. 137).

Kriminalita a trestné činy

Kriminalita a ekonomická krize mohou být vzájemně propojeny, ačkoli tato vazba není jednoznačná a závisí na mnoha faktorech. Během ekonomických krizí může dojít k masivním ztrátám pracovních míst, což může zvýšit nezaměstnanost. Lidé, kteří ztratí práci a mají omezené možnosti obživy, mohou být náchylnější ke kriminálním aktivitám jako prostředku k získání příjmů. Příkladem je situace v meziválečném Německu v minulém století (Longerich, 2020, s. 207). Vysoká kriminalita může také lidi podněcovat k migraci obyvatel, a to jak v rámci státu, tak i do zahraničí. Důvod je snadný – pocit celkové bezpečnosti je jednou ze základních lidských potřeb. Je důležité si však uvědomit, že i když může existovat určitá korelace mezi ekonomickou krizí a kriminalitou, nejedná se o přímou a nevyhnutelnou souvislost. Mnoho dalších faktorů, jako jsou politiky vlády, sociální programy a bezpečnostní opatření, může ovlivňovat úroveň kriminality během ekonomických obtíží. Míru kriminality v zemi je možné měřit jak absolutním počtem trestných činů, tak i relativní počet – například počet trestných činů vůči 10 000 obyvatelům.

3.3 Vybrané ekonomické sektory

V dané kapitole jsou zmíněny tři sektory ekonomiky, které budou využity pro šetření v rámci zvolených kazachstánských regionů.

3.3.1 Cestovní ruch

Cestovní ruch je oblast, která se zabývá cestováním jednotlivců za účelem rekreace, zábavy, poznávání nových míst, kultur a tradic. To zahrnuje jak domácí, tak mezinárodní cestování. Cestovní ruch není jen o fyzickém pohybu z místa A do místa B; zahrnuje celou řadu aktivit, jako jsou ubytování, stravování, kulturní a outdoorové zážitky, a mnoho dalšího. Daný obor je charakterizován především tím, že cestování je zajištěno jen na kratší dobu, mimo běžné životní prostředí, a navíc je účelem ceny jiný, nežli výkon výdělečné činnosti (Beránek, 2015, s. 15).

Cestovní ruch má významný vliv na ekonomiku, protože přináší příjmy z turistických služeb, vytváří pracovní místa a podporuje rozvoj infrastruktury. Zároveň může mít i kulturní dopady, protože turisté přinášejí své tradice a zvyky do navštívených oblastí a také se mohou obohacovat o nové zážitky a poznatky (Jakubíková, 2012, s. 11). Jedná se o hodně dynamický obor, který se neustále vyvíjí s měnícími se preferencemi cestovatelů, technologickým pokrokem a globálními událostmi. Vliv daného sektoru je možné hodnotit pomocí počtu hotelů, počtu turistů a jejich struktury či ekonomického přínosu cestovního ruchu.

Ekonomické krize má ovšem výrazný dopad na odvětví cestovního ruchu, protože lidé a firmy často omezují své výdaje na cestování a turistika je považována za luxusní statek, který je silně citlivý na ekonomickou situaci. Během ekonomické krize mohou lidé a firmy omezit své cestovní plány kvůli nižší dostupnosti financí. To vede ke snížení poptávky po cestovních službách, jako jsou letenky, ubytování a rekreační aktivity (Palátková, 2011, s. 31-33).

Turistický průmysl je pro mnoho zemí velkým zaměstnavatelem, a pokles turistické aktivity může vést k masovým ztrátám pracovních míst v tomto odvětví. Pouze pro zajímavost, mezi top zeměmi s vyloženě přímým přínosem cestovního ruchu vůči místnímu HDP patří 41,26 % v Arubě, 37,61 % Maledivám a 37,09 % Macau. Z evropských zemí je nutné zmínit především Chorvatsko s 9,77 %. Pro Kazachstán je daný údaj zcela zanedbatelný a pohybuje se na úrovni 0,34 % (The Global Economy, 2023).

3.3.2 Bankovníctví

Bankovníctví je obor, který se zabývá poskytováním finančních služeb prostřednictvím bank. Banky hrají klíčovou roli v ekonomice tím, že shromažďují peníze od jednotlivců a firem ve formě vkladů a poskytují různé finanční produkty a služby. Banka je díky tomu významným finančním zprostředkovatelem na finančním trhu (Černohorský, 2020, s. 213).

Základními funkcemi bank jsou především přijímání vkladů a poskytování úvěrů. Kromě toho je daný sektor důležitý v oblastech souvisejících se správou platebního styku, investicích nebo zabezpečení celkové stability finančního systému země. Význam daného sektoru spočívá i v tom, že jde o sektor, který výrazným způsobem zasahuje či ovlivňuje ostatní sektory hospodářství (Dvořák, Mandel, Revenda et al., 2015, s. 86-88.).

Ekonomická krize má výrazný vliv na bankovníctví a finanční sektor jako celek. Systém hospodářství v moderních ekonomikách je totiž silně citlivý na ekonomickou situaci. Během ekonomických krizí totiž zcela běžně dochází ke zvýšení platební neschopnosti. Celkově může ekonomická krize vyvolat určitou nedůvěru, což ovlivní přístup bank k poskytování úvěrů jak provozního, tak i investičního charakteru. V některých případech může dokonce být nutná přímá státní intervence do bankovního sektoru, jako jsou záchranné programy nebo finanční injekce, aby se udržela stabilita bankovníctví (Jílek, 2013, s. 386-388). V opačném případě krach bank může přivést k řetězové reakci v celé ekonomice, a to z toho důvodu, že banky jsou významnými finančními zprostředkovateli.

3.3.3 Zemědělství

Zemědělství je odvětvím, které se zabývá pěstováním rostlin a chovem zvířat za účelem výroby potravin, vláken, energie nebo dalších produktů pro lidskou spotřebu. Je to klíčová část primárního sektoru ekonomiky, který se zaměřuje na získávání surovin (Frouz, Frouzová, 2021, s. 88-90).

Zemědělství zahrnuje různé činnosti, nejčastěji je pod daným pojmem zahrnuta rostlinná a živočišná výroba. V prvním případě jde o pěstování plodin, jako jsou obilniny, ovoce, zelenina, olejniny a další. Živočišná výroba je zaměřena na chov zvířat pro produkci masa, mléka, vlny, kůže a dalších produktů (Frouz a Frouzová, 2021, s. 88). Kromě toho do sektoru zemědělství také patří lesní hospodářství, agrochemie nebo agrární technologie.

Daný sektor má klíčový význam pro lidskou existenci a rovněž i pro celkovou bezpečnost země, protože zajišťuje potraviny a další základní potřeby. Současně se však čelí výzvám, jako jsou změny klimatu, udržitelnost, ochrana životního prostředí a potřeba zvýšit účinnost produkce (Dobrylovský, 2021, s. 72-73). Největší podíl na HDP má zemědělský sektor v afrických a jihoamerických zemích, přibližně 20-30 %. Pro Kazachstán je dané číslo rovné pěti procentům (Our World in Data, 2023). Vliv zemědělství na ekonomiku je také možné hodnotit například ve formě zhodnocení základních absolutních ukazatelů – například vymezením osevní plochy, objemu sklizně hlavních zemědělských produktů (například pšenice, brambory) a zhodnocením živočišné výroby a jejich hlavních produktů (masa, mléka).

Ekonomická krize může mít značný dopad na odvětví zemědělství, jak v rozvinutých, tak v rozvojových zemích. Ekonomická nestabilita často vede k fluktuacím cen komodit, což může ovlivnit příjmy zemědělců. Náhlý pokles cen může snížit ziskovost a finanční stabilitu zemědělských podniků. Dále je nutné počítat i s možností omezeného přístupu k financování běžného provozu zemědělských podniků, respektive omezení jejich investiční činnosti. Může rovněž dojít k poklesu poptávky po potravinách, zejména pokud se jedná o dražší zboží. Ekonomická krize může způsobit i možnou ztrátu pracovních míst. Celkově vzato, vliv ekonomické krize na zemědělství závisí na mnoha faktorech, včetně konkrétních opatření přijatých vládou, struktury zemědělského odvětví a globálních ekonomických podmínek.

3.4 Regionální rozvoj a dopad krize na regiony

Před samotným uvedením pojmů regionální rozvoje je nutné určit region a jeho členění. Právě z dané dimenze pak následně vychází regionální rozvoj. Region je „*stejnorodé území s hospodářským a sociálním potenciálem, který formuje kolem města, které je jeho centrem, a celý region tvoří jeho zázemí*“ (Pavlík, 2019, s. 146). Jak je zřejmé z dané definice, je nutné počítat nejen s územím, ale i s hospodářstvím a sociálním potenciálem.

Regiony je možné rozdělovat podle několika hledisek. Prvním rozdělením regionů je na administrativní a přirozené. Podle daného hlediska je administrativní region využíván pro účely výkonu veřejné správy. Přirozený region je naopak vztahově uzavřený celek (Stejskal a Kovárník, 2009, s. 21). Dále je možné regiony dělit na homogenní a heterogenní, a to podle jejich vnitřní struktury (Klapka, 2019, s. 38).

Politika celé řady zemí zahrnuje v dnešní době nutnost rozvíjet regiony. Regionální rozvoj se snaží dosáhnout rovnováhy mezi různými oblastmi a zajistit, aby každá část měla příležitost rozvíjet se a prosperovat.

Daná politika zcela logicky vyplývá z obecného vývoje ekonomiky – velká města, respektive hlavní město může nabízet daleko lepší příležitosti pro lidi, což vede k odtoku lidí z menších měst, respektive venkova (Maier, 2012, s. 176).

V praxi je nejčastěji regionální politika založena na místním ekonomickém rozvoji, nejčastěji se jedná o tvorbu pracovních míst, bohatství a celkové zlepšení kvality života (Stejskal a Kovárník, 2009, s. 24). Důležité je také zohlednit specifika daného regionu, jeho kulturu a potřeby obyvatel. Cílem je vytvořit udržitelný a harmonický rozvoj, který přináší prospěch všem účastníkům.

Daná politika přináší celou řadu výhod. Za prvé, to pomáhá snižovat nerovnosti a rozdíly v ekonomickém a sociálním rozvoji. Když se věnuje pozornost i menším regionům, může se zvýšit celková kvalita života obyvatel. Druhým důvodem je vytváření odolnější ekonomiky. Pokud jsou různé regiony schopny rozvíjet své vlastní zdroje a odvětví, celá země může lépe odolávat ekonomickým otřesům. Kromě toho může regionální rozvoj podporovat inovace a kreativitu, protože různé regiony mohou přinášet unikátní přístupy a nápady k řešení problémů.

Poměrně zajímavou myšlenkou v soudobé regionální politice je snaha vybudovat robustní region, který má diversifikovanou strukturu, zaměřuje se na nejprogressivnější činnosti a zároveň je schopen nahradit import vlastní produkcí (Maier, 2012, s. 160).

Regionální politika v Kazachstánu se aktuálně řídí Plánem teritoriálního rozvoje Republiky Kazachstán do roku 2025 (rusky План территориального развития Республики Казахстан до 2025 года) (Ministerstvo národní ekonomiky Kazachstánu, 2023). Mezi obecné priority dané politiky platné na celostátní úrovni jsou zařazeny následující oblasti: rozvoj a modernizace dopravní infrastruktury, zlepšení státních služeb včetně medicíny a školství, větší zapojení západní části země do kazachstánského hospodářství, vyřešení otázky deficitu přístupu k vodním zdrojům a řízená urbanizace. Na vyložené regionální úrovni je daný přístup založen na využití potenciálů konkrétních regionů (Informační a právní system regulačních právních aktů Republiky Kazachstán, 2023).

Stejně jak i na úrovni státu, ekonomická krize může znamenat problémy pro region, respektive regionální rozvoj. Často jsou tyto dopady negativní, zejména v ekonomickém smyslu. Během ekonomické krize mohou být některé regiony postiženy více než jiné, a to zejména pokud jsou závislé na konkrétním odvětví nebo průmyslu, který je zasažen. Typickým příkladem je region, který je silně závislý na cestovním ruchu. V tomto případě ekonomická krize může přivést k poklesu poptávky po cestování. Nicméně, krize mohou také vést k inovacím a změnám. Některé regiony mohou najít nové příležitosti a rozvíjet nové odvětví nebo strategie, aby se přizpůsobily novým podmínkám.

V této souvislosti může regionální rozvoj hrát klíčovou roli při poskytování podpory postiženým regionům a pomáhání jim překonat ekonomické obtíže. To může zahrnovat investice do diverzifikace ekonomiky, posílení infrastruktury, a podpora podnikání a inovací.

4 Vlastní práce

V souladu s uvedenou metodikou a hlavním cílem práce je pozornost věnována především dopadům krize na vybraná města. Pochopitelně je uveden i dopad krize na ekonomiku země jako celek. Vzhledem k velice kolísavému kurzu místní měny (tenge) jsou veškeré údaje v dalším textu uvedeny právě v místní měně.

4.1 Globální ekonomická krize v roce 2008

Globální ekonomická krize znamenala výraznou výzvu pro celý svět. Jednalo se o jednu z krizí, která se vyznačila především rozsáhlým dopadem na celý svět, a to i relativně rozvinutou Evropu.

4.1.1 Makroekonomické dopady na ekonomiku Kazachstánu

Jak je zřejmé z tabulky č. 2, místní domácí produkt nebyl výrazně ovlivněn danou krizí. Dokonce na vrcholu krize v roce 2008 nedošlo k poklesu místního HDP. Je možné mluvit jen o určitém zpomalení vývoje, nikoliv negativní dynamice. Vysvětlení je snadné – během krize cena ropy přesáhla 100 USD za barel, ačkoliv před krizí byla cena ropy ve výši přibližně 50 USD za barel (Trading Economics, 2024). Jedná se o hlavní vývozní artikl země.

Tabulka 2. Vývoj makroekonomických ukazatelů Kazachstánu v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
HDP v mld. tenge	5 870	7 590	10 213	12 849	16 052	17 007	21 815	28 243	31 015
Změna HDP oproti předchozímu roku v %		29,3%	34,6%	25,8%	24,9%	5,9%	28,3%	29,5%	9,8%
HDP na osobu v tis. tenge	390,9	501,08	667,1	829,8	1 024,2	1 056,8	1 336,5	1 705,8	1 847,1
Inflace v % (CPI)	6,6	7,4	8,6	17,8	9,3	6,5	7,6	7,3	6,0
Inflace v % (PPI)	23,8	20,3	14,6	31,9	18,6	31,0	12,9	20,3	2,1
Inflace v % (stavebnictví)	5,6	5,3	5,0	7,1	8,5	4,5	3,6	5,4	4,6
Míra nezaměstnanosti v %	8,4	8,1	7,8	7,3	6,6	6,6	5,8	5,4	5,3

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Vysoká cena nerostných surovin logicky vedla i k rostoucí poptávce po pracovní síle. Ve výsledku došlo i k poklesu nezaměstnanosti v zemi – viz tabulka č. 3. Před krizí byla daná veličina ve výši přibližně osmi procent, kdežto po krizi spadla na pětiprocentní hladinu. Inflace

během krize v Kazachstánu se zrychlila, pokud se jedná o trh finální produkce. Po krizi došlo k jejímu ustálení. Ve stavebnictví nebo průmyslovém trhu není možné z hlediska inflace vypořádat změny.

Tabulka 3. Hlavní ukazatele platební bilance v Kazachstánu v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Export v mld. tenge	2 633	3 760	4 590	5 826	8 400	6 307	8 739	12 144	12 708
Import v mld. tenge	1 674	2 343	2 841	3 996	4 471	4 148	4 513	5 314	6 815
Obchodní bilance v mld. Tenge	958	1 417	1 749	1 830	3 929	2 159	4 226	6 830	5 893
Podíl exportu na HDP v %	44,8	49,5	44,9	45,3	52,3	37,1	40,1	43,0	41,0
Objem PZI v mld. Tenge	736	344	913	1 460	1 985	2 085	1 082	1 981	2 007
Podíl objemu PZI na HDP v %	12,5	4,5	8,9	11,4	12,4	12,3	5,0	7,0	6,5

Zdroj: Bureau of National Statistics a World Bank, 2023

Během krize došlo k propadu exportu – viz tabulka č. 4. Je to způsobeno poklesem světové ekonomiky. PZI ale vzrostly, což lze vysvětlit rostoucím zájmem mezinárodních investorů o danou zemi a stabilitou místního politického prostředí.

Tabulka 4. Vývoj státního dluhu v Kazachstánu v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Státní dluh v mld. tenge	669,2	614,8	684,3	681,0	1 011,3	1 615,7	2 203,3	2 739,6	3 752,8
Státní dluh % HDP	11,4	8,1	6,7	5,3	6,3	9,5	10,1	9,7	12,1

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Podíl státního dluhu na HDP klesl během krize. Nejedná se však o absolutní pokles, ale o relativní. Jak je vidět, během krize došlo ke zrychlení tempa celkového růstu. Jinými slovy, kazachstánská vláda zvýšila svůj dluh během krize i po skončení krize si doslova ponechala rostoucí tendenci v zadlužení.

4.1.2 Demografické změny obyvatelstva Kazachstánu

Kazachstán se těší velice pozitivnímu trendu růstu počtu obyvatel – viz tabulka č. 5. Přitom toho je dosaženo oběma směry – jak počtem dětí, tak i počtem migrantů. Krize však znamenala pokles salda migrace, což lze vysvětlit odložením migrace do země kvůli nejistotě během krize. V posledních letech je možné si všimnout růstu počtu rozvodů. Zde nelze mluvit o dopadu krize, ale spíše o změnu postoje Kazachstánců vůči rodině – z tradičního na více moderní, kde rozvod není vnímán natolik negativně.

Tabulka 5. Vývoj vybraných demografických ukazatelů Kazachstánu v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Sňatky v tis.	114,7	123,0	137,2	146,4	135,3	140,8	146,4	160,5	164,7
Rozvody v tis.	31,5	32,4	35,8	36,1	36,0	39,5	41,6	44,9	48,5
Počet narozených dětí v tis.	273,0	279,0	301,8	322,0	357,6	356,3	367,7	372,7	381,2
Přirozený přírůstek obyvatelstva v tis.	120,8	121,9	144,5	163,7	204,7	213,4	221,7	228,4	237,7
Saldo migrace v tis.	2,8	22,7	33,0	11,0	1,1	7,5	15,5	5,1	-1,4
Celkový počet trestných činů v tis.	143,6	146,3	141,3	128,1	127,5	121,7	131,9	206,8	287,7
Počet trestných činů na 10 00 obyvatel	96	97	92	83	81	77	81	125	171

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Není možné vypočítat významný vliv krize na trestné činy. Je však nutné poukázat na negativní trend rostoucího počtu v postkrizovém období. Daný vliv je nejvíce vidět na relativním počtu připadajících na deset tisíc obyvatel.

4.1.3 Dopady na Nursultán (Astana)

Makroekonomické dopady na ekonomiku Nursultánu

Nebylo možné vypořádat výrazný dopad na HDP Nursultánu – viz tabulka č. 6. Došlo pouze ke zpomalení tempa růstu. V roce 2010 však tempa růstu akcelerovala. Lze to vysvětlit tak, že Nursultán není průmyslovým centrem země, ale spíše městem kde převažují služby a státní sektor.

Tabulka 6. Vývoj makroekonomických ukazatelů Nursultánu v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
HDP/osobu v tis. tenge	1 854,1	1 944,1	1 987,1	2 010,8	2 080,2	2 189,4	2 635,7	2 980,3	3 479,6
Změna oproti předchozímu roku v %		4,9	2,2	1,2	3,5	5,2	20,4	13,1	16,8
Míra nezaměstnanosti v %	4,9	2,2	1,2	3,5	5,2	20,4	13,1	16,8	4,9

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Vývoj nezaměstnanosti v Nursultánu v podstatě kopíruje vývoj v celém Kazachstánu – viz tabulka č. 6. V letech 2009-2010 došlo k významnému růstu míry nezaměstnanosti, avšak v roce 2012 došlo k návratu na původní úroveň. Nejednalo se tak o přímý vliv krize.

Demografické změny obyvatelstva

Z tabulky č. 7 je možné vypořádat růst počtu sňatků, avšak doprovázené i rostoucím počtem rozvodů. Nursultán má přirozený růst obyvatel, na který má pozitivní vliv jak počet narozených dětí, tak i migrace. Město výrazným způsobem přitahuje migranty. Během zkoumaného období se saldo migrace do města dokonce zdvojnásobilo.

Tabulka 7. Vývoj vybraných demografických ukazatelů Nursultánu v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Sňatky v tis.	3,3	4,0	4,7	5,5	5,8	6,7	7,4	8,6	9,9
Rozvody v tis.	1,1	1,2	1,3	1,5	1,6	2,0	2,0	2,5	2,8
Počet narozených dětí v tis.	8,0	9,0	10,0	12,5	15,1	15,2	17,3	17,9	19,5
Přirozený přírůstek obyvatelstva v tis.	4,6	5,4	6,3	8,9	11,7	12,0	14,2	14,6	16,0
Saldo migrace v tis.	14,2	15,7	17,7	19,3	24,9	31,9	33,8	31,1	19,3

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Dopad na vybrané sektory (cestovní ruch+bankovníctví+zemědělství)

Dále je možné se věnovat zhodnocení dopadu na vybrané sektory ekonomiky města. Cestovní ruch podle tabulky č. 8 hraje stále důležitější roli v životě města. Během krize došlo k nárůstu objemu, výjimkou je rok 2009. V podstatě pětina sektoru kazachstánského cestovního ruchu je realizována v Nursultánu.

Tabulka 8. Vybrané ukazatele cestovního ruchu Nursultán v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Zaplněnost hotelů v %	31,4	30,5	34,2	44,3	31,6	24,7	28,0	31,1	34,5
Celkový objem poskytovaných služeb v mil tenge	2 776	2 343	4 163	5 597	6 945	5 964	8 210	10 443	11 909
Podíl objemu poskytnutých služeb ve městě na celkovém objemu v KZ v %	13,0	14,8	17,6	17,9	17,2	15,9	18,1	21,8	22,3

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Přitom z pohledu cestovního ruchu je možné zmínit jak nerezidenty, tak i rezidenty Kazachstánu – viz tabulka č. 9. U obou ukazatelů došlo k obrovskému nárůstu překračujícímu stovky procent. Z celokazachstánského hlediska je nutné zdůraznit, že město začíná více přitahovat cizince.

Na to logicky reagovali hotelové řetězce a během krize došlo k výstavbě celé řady hotelů, z nejznámějších případů patří Marriott Astana, Hilton Garden Inn Astana a Ritz-Carlton. Vedení všech řetězců tak reagovalo na zvýšený zájem cizinců o hlavní město kvůli mezinárodním eventům, zejména v souvislosti s chystanou Expo-2017, která měla proběhnout právě v Nursultánu (Kajnarova, 2024).

Tabulka 9. Ukazatele o rezidentech a nerezidentech Nursultán v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Celkový počet rezidentů v tis.	109,7	119,1	155,9	251,7	255,9	219,4	326,6	393,1	453,3
Podíl rezidentů z města na celkovém počtu v KZ v %	13,5	12,4	13,7	17,8	20,3	12,2	16,7	17,4	18,1
Celkový počet nerezidentů v tis.	18,3	25,3	46,2	81,5	72,7	70,7	95,9	119,7	103,3
Podíl nerezidentů z města na celkovém počtu v KZ v %	8,3	9,7	14,0	14,9	13,4	13,8	16,1	20,5	19,9

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

V rámci vyložené hotelnictví je vidět, že během došlo k rozvoji cestovního ruchu, a to jak u počtu rezidentů, tak i nerezidentů. Důvodů je několik: pokles kurzu domácí měny a prodražení pobytů v zahraničí, vznik zájem Kazachů o cestování po své zemi, posílení provázanosti Kazachstánu, Číny a unijních zemí a zlepšení dopravní infrastruktury země

(Kursiv, 2010). Na druhou stranu v postkrizových letech došlo k poklesu počtu hotelů, avšak růstu počtu hotelových pokojů. Lze to vysvětlit větší koncentrací v oboru.

Tabulka 10. Ukazatele o hotelových pokojích a hotelích v Nursultán v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Celkový počet hotelových pokojů v tis.	1 083	1 381	2 069	2 648	2 844	3 324	4 264	4 694	4 885
Podíl celkového počtu hotelových pokojů z města na celkovém počtu v KZ v %	8,9	8,9	8,7	10,1	9,6	10,8	12,4	12,6	12,9
Celkový počet hotelů	84	96	96	107	120	134	140	84	96
Podíl hotelů z města na celkovém počtu v KZ v %	9,6	9,7	8,4	8,7	8,0	8,2	9,2	9,6	9,7

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

V pěstování rostlin postupně dochází k postupnému utlumení daného sektoru realizovaného ve městě. Dle vybraných ukazatelů je vidět, že ekonomická aktivita v daném oboru klesá.

Tabulka 11. Hlavní ukazatele pěstování rostlin v Nursultán v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Celková osevní plocha zeleniny v tis. ha	0,5	0,4	0,2	0,1	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1
Podíl osevní plochy zeleniny ve městě na celkové osevní plochy v KZ	0,45	0,36	0,19	0,10	0,27	0,18	0,17	0,16	0,10
Sklizeň brambor v tis. tun	17,6	14,6	14,3	10,6	11,8	13,4	10,0	9,9	8,6
Podíl sklizně brambor ve městě na celkové sklizni v KZ v %	0,8	0,6	0,6	0,4	0,5	0,5	0,4	0,3	0,3

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Obdobná situace nastala i u chovu zvířat – viz tabulka č. 12. Krize neměla výrazný vliv na chov zvířat, postupně ale dochází k utlumení celkové aktivity v sektoru zemědělství.

Tabulka 12. Hlavní ukazatele chovu zvířat v Nursultán v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Výroba mléka v tis tun	8,1	5,7	4,4	2,4	2,1	2,0	2,2	2,2	1,9
Podíl výroby mléka ve městě na celkové výrobě mléka v KZ	0,19	0,13	0,09	0,05	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04
Počet drůbeže v tis.	16,1	7,7	4,5	4,9	4,6	3,9	4,0	5,6	6,3
Podíl počtu drůbeže ve městě na celkovém počtu drůbeže v KZ v %	0,06	0,03	0,02	0,02	0,02	0,01	0,01	0,02	0,02

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Krize 2007-2009 poukázala na hlavní problémy bankovního systému Kazachstánu, kam patří silná závislost od mezinárodních finančních zdrojů, přílišná orientace na hypotéky a slabý Corporate Governance (IFX, 2009). Největší problémy byly poznamenány v Almaty – o tom

pojednává příslušná kapitola. Banky v zemi ale dokázali vhodným způsobem vyřešit tyto problémy a následně během pandemie byl bankovní systém kazachstánského státu odolný vůči vnějším stresům.

SWOT analýza

Silnou stránkou daného města je to, že se jedná o administrativní centrum země. Nursultán je totiž hlavním městem Kazachstánu, kde se nachází všechny důležité celostátní instituce. Kromě toho město má relativně novou infrastrukturu, a to kvůli tomu, že bylo v podstatě postaveno od samých začátků v 90. letech minulého století.

Slabou stránku země je jeho podnebí. Na rozdíl od Almaty se jedná o sever země, kde platí daleko horší klimatické podmínky. Nursultán zažívá extrémní teploty, s drsnými zimami, které mohou ovlivnit každodenní život a infrastrukturu. V porovnání s jinými městy v Kazachstánu Nursultán postrádá hluboké historické kořeny, které by přitahovaly turisty a kulturní nadšence.

Příležitostí města souvisí s rostoucí ekonomikou země. Další příležitostí je posílení diplomatických vazeb a podpora zahraničních investic by mohlo otevřít nové možnosti pro ekonomický růst a rozvoj. Další příležitostí je investování do kulturních akcí, festivalů a ochrany historie může zvýšit atraktivitu Nursultán jako turistické destinace.

Hrozby města souvisí s celkovým rozvojem Kazachstánu. Stejně jako zbytek Kazachstánu může mít Nursultán ekonomické potíže kvůli své závislosti na přírodních zdrojích, jako jsou ropa a plyn.

4.1.4 Dopady na Almaty

Makroekonomické dopady na ekonomiku Almaty

Z hlediska HDP připadajícího na obyvatele je vidět, že krize způsobila pouze pokles tempa růstu HDP. Po krizi došlo k akceleraci růstu HDP. Pozoruhodných výsledků je dosaženo v letech 2010 a 2011.

Tabulka 13. Vývoj makroekonomických ukazatelů Almaty v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
HDP/osobu v tis. tenge	1 872,1	1 987,2	2 047,3	2 147,1	2 193,2	2 306,8	2 797,3	3 394,8	3 908,0
Změna oproti předchozímu roku v %		6,1	3,0	4,9	2,1	5,2	21,3	21,4	15,1
Míra nezaměstnanosti v %	8,8	8,4	8,2	7,8	7,4	7,7	6,3	5,6	5,6

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Vývoj míry nezaměstnanosti ve městě kopíruje vývoj v celé zemi. Dokonce procento poklesu je shodné. Krize neměla dopad na daný makroekonomický indikátor, což je pozitivní zjištění pro lidi obývající jižní hlavní město země.

Demografické změny obyvatelstva

Dále je možné se podívat na demografický vývoj obyvatelstva ve městě, což poskytuje tabulka č. 14. Je možné si všimnout růstu sňatků, počet rozvodů zůstal beze změn. Město má pozitivní saldo migrace a přirozený pozitivní přírůstek obyvatel. Krize neměla vliv na dané ukazatele.

Tabulka 14. Vývoj vybraných demografických ukazatelů Almaty v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Sňatky v tis.	11,0	11,9	12,9	13,9	12,7	12,9	13,3	14,0	15,1
Rozvody v tis.	4,2	4,3	4,3	4,4	4,8	5,0	5,1	5,5	5,6
Počet narozených dětí v tis.	23,6	25,7	28,1	29,6	34,0	25,4	25,5	25,2	26,8
Přirozený přírůstek obyvatelstva v tis.	10,6	12,2	15,9	17,6	21,8	14,3	13,7	13,7	15,6
Saldo migrace v tis.	23,7	26,2	23,4	19,9	18,6	14,4	8,8	22,5	9,9

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Dopad na vybrané sektory (cestovní ruch+bankovníctví+zemědělství)

Celkový objem služeb v sektoru cestovní ruch neustále roste – viz tabulka č. 15. Za sledované období se objem služeb zdvojnásobil. Krize ale znamenala menší útlum ve městě, zejména v roce 2009. V roce 2010 se však obor vrátil na svou předkrizovou úroveň.

Tabulka 15. Vybrané ukazatele cestovního ruchu Almaty v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Zaplňenost hotelů v %	29,4	43,5	41,7	51,8	31,1	22,8	24,1	26,3	44,1
Celkový objem poskytovaných služeb v mil tenge	8 938	7 093	10 466	12 997	15 474	12 290	14 136	14 224	16 565
Podíl objemu poskytnutých služeb ve městě na celkovém objemu v KZ v %	42,0	44,8	44,1	41,7	38,3	32,8	31,2	29,7	31,0

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Z hlediska struktury návštěvníků (rezidenti vs nerezidenti) je vidět, že město přitahuje hlavně rezidenty. Postupně ale dochází k poklesu podílu rezidentů vzhledem k zemi. Důvodem je rozvoj cestovního ruchu ve státě. I přes to až 15 % ubytovaných ve státě směřuje do Almaty. Situace s nerezidenty je ale jiná. Zde více než třetina nerezidentů směřuje do jižního města. Důvodem je zřejmě ekonomický potenciál města. I přes to je možné si všimnout, že krize znamenala pokles podílu rezidentů a nerezidentů z pohledu celého Kazachstánu.

Tabulka 16. Ukazatele o rezidentech a nerezidentech Almaty v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Celkový počet rezidentů v tis.	139,3	207,6	292,7	323,4	263,7	208,8	233,6	302,8	361,7
Podíl rezidentů z města na celkovém počtu v KZ v %	17,1	21,6	25,7	22,8	21,0	11,6	12,0	13,4	14,4
Celkový počet nerezidentů v tis.	109,9	142,4	164,5	230,1	184,8	138,6	144,0	199,5	190,1
Podíl nerezidentů z města na celkovém počtu v KZ v %	50,1	54,5	49,7	42,0	34,0	27,0	24,2	34,1	36,6

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Počet hotelových pokojů stále rostl i během krize. Krize ale znamenala celkový počet hotelů ve městě, což znamená větší koncentraci v oboru – viz tabulka č. 17. Z relativních ukazatelů je možné si všimnout stále klesajícího podílu hotelnictví na celkové situaci v zemi. Lze to vysvětlit především růstem cestovního ruchu v jiných částech státu. Lidé tak začali více cestovat po své zemi.

Tabulka 17. Ukazatele o hotelových pokojích a hotelích v Almaty v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Celkový počet hotelových pokojů v tis.	2 945	3 044	4 173	4 370	4 842	5 045	5 706	7 317	6 574
Podíl celkového počtu hotelových pokojů z města na celkovém počtu v KZ v %	24,1	19,6	17,5	16,7	16,4	16,3	16,6	19,6	17,4
Celkový počet hotelů	73	79	106	107	115	127	91	73	79
Podíl hotelů z města na celkovém počtu v KZ v %	8,4	8,0	9,2	8,7	7,7	7,7	6,0	8,4	8,0

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Vlivem ekonomické krize v roce 2009 se poprvé za novodobou historií Kazachstánu vytvořily nové příležitosti rozvoje vnitřního potenciálu turismu, v předkrizových letech se Kazachstánci zajímali o odpočinek jen za hranicemi státu. Důvodem je pokles kurzu místní měny o 50 %. Místní podniky využily danou situaci. Příkladem je almatynská cestovní kancelář Olimpik Tour KZ, která byla v daném období průkopníkem cestování po Kazachstánu (Maltieva, 2009). Daná strategie se velice osvědčila během pandemie v roce 2020.

Pěstování rostlin jako součást zemědělství je beze změny – viz tabulka č. 18. Je evidentní, že odvětví není citlivé na ekonomický cyklus.

Tabulka 18. Hlavní ukazatele pěstování rostlin v Almaty v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Celková osevní plocha zeleniny v tis. ha	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2
Podíl osevní plochy zeleniny ve městě na celkové osevní plochy v KZ v %	0,18	0,09	0,19	0,19	0,18	0,09	0,17	0,16	0,14
Skližeň brambor v tis. tun	1,5	1,3	1,5	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Podíl sklizně brambor ve městě na celkové sklizni v KZ v %	0,07	0,05	0,06	0,05	0,05	0,04	0,04	0,04	0,04

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

U ukazatelů chovů hospodářských zvířat naopak dochází k útlumu – viz tabulka č. 19. Je evidentní, že během krize dochází k poklesu aktivity v bývalém hlavním městě Kazachstánu. Je vidět, že daný sektor se přesouvá do jiných částí země. Důvodů je několik: růst mezd v jiných sektorech je daleko rychlejší nežli v zemědělství, práce v sektoru je složitá a neefektivní podpora farmářů ze strany státu. Krize poukázaly na tyto problémy a posílila je. Ve výsledku dochází k silné koncentraci v odvětví, kdy na trhu zůstávají jen nejúspěšnější a největší podniky (Klemenkova, 2022).

Tabulka 19. Hlavní ukazatele chovu zvířat v Almaty v letech 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Výroba mléka v tis tun	7	7,3	7	6,3	4,8	3,6	1,5	0,8	0,5
Podíl výroby mléka ve městě na celkové výrobě mléka v KZ v %	0,15	0,15	0,14	0,12	0,09	0,07	0,03	0,02	0,01
Počet drůbeže v tis.	24,5	23,5	48,4	47,8	45,0	43,7	39,8	34,5	21,7
Podíl počtu drůbeže ve městě na celkovém počtu drůbeže v KZ v %	0,10	0,09	0,17	0,16	0,15	0,13	0,12	0,10	0,06

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

V rámci bankovního sektoru je možné poukázat na vhodný případ strategie Temirbanky ve městě Almaty (Srauni, 2010). Hlavním problémem Almaty v daném období byly hypotéky denominované v cizí měně. Až třetina takových hypoték z Kazachstánu připadala na bývalé hlavní město země (Atabaev, 2014). Pokles kurzu místní měny o 50 % tak vyvolal problémy se splácením. Strategií banky bylo v tak složité periodě komunikace s problematickými klienty, nikoliv snaha odprodat nemovitost.

SWOT analýza

Silnou stránkou města je to, že ačkoliv se nejedná o hlavní město, jde o bývalé hlavní město země a zároveň jde o finanční centrum státu. Město má bohatou historii a kulturu, což přitahuje turisty a podporuje kulturní aktivity. K tomu je nutné dodat i přírodní krásy města. Další silnou stránkou města jsou výborné klimatické podmínky.

Slabou stránkou města je příliš drahá nemovitost. Sem rovněž patří i relativně nerozvinutá dopravní infrastruktura města.

Příležitosti daného souvisí právě s uvedenou charakteristikou jeho silných stránek – jedná se o rozvoj cestovního ruchu a ekonomiky. Klíčovým místem je to, že se jedná o podnikatelské centrum země. Kromě toho je nutné si pamatovat na blízkost sousední Číny a její globální iniciativu Jeden pas, jedna stezka, ve které může město hrát významnou logistickou roli.

Ohrožením města je nevhodný propracovaný koncept města, která vede ke zvýšenému počtu respiračních onemocnění (Kapital, 2024). Bohužel ve městě je rovněž i špatně propracovaný systém městské hromadné dopravy, což nutí lidi využívat vlastní auta. Znečištění ovzduší je rozhodně hrozbou města. Vysoká koncentrace průmyslu může způsobovat znečištění ovzduší, což ovlivňuje životní prostředí a zdraví obyvatel.

4.2 Pandemie Covid-19 z pohledu ekonomické krize

Poslední krize dorazila do země v roce 2020. Jednalo se o krizi, která byla vyvolána pandemií covid-19 a souvisejícími vládními restrikcemi. Kazachstán v tom rozhodně nebyl výjimkou.

4.2.1 Makroekonomické dopady na ekonomiku Kazachstánu

HDP státu během krize zůstal bez výrazných změn, v roce 2020 došlo ale k zastavení růstu ekonomiky. Je to způsobeno celkovým uzavřením světové ekonomiky. Kazachstán je státem, který je silně zapojen do mezinárodních vztahů, proto logicky došlo i pozastavení jeho ekonomického růstu. Již v roce 2022 však došlo k významnému růstu.

Tabulka 20. Vývoj makroekonomických ukazatelů Kazachstánu v letech 2016-2023

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
HDP v mld. Tenge	46 971	54 378	61 819	69 532	70 649	83 951	103 765	75 252 ¹
Změna HDP oproti předchozímu roku v %		15,8	13,7	12,5	1,6	18,8	23,6	-27,5 ²
HDP na osobu v tis. tenge	2 639,7	3 014,7	3 382,5	3 755,7	3 766,8	4 417,9	5 284,7	2 382,1 ³
Inflace v % (CPI)	4,8	7,4	13,8	8,4	7,1	5,3	5,2	14,9
Inflace v % (PPI)	15,5	17,6	12,4	1,4	-4,2	46,1	9,4	11,7
Inflace v % (stavebnictví)	4,7	5,0	3,9	1,6	-0,3	5,7	1,4	9,8
Míra nezaměstnanosti v %	5,0	4,9	4,9	4,8	4,9	4,9	4,9	4,7 ⁴

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Míra nezaměstnanosti v zemi se vůbec nezměnila – viz tabulka č. 20. Je evidentní, že daný ukazatel není citlivý na ekonomický pokles. V roce 2020 došlo ke vzniku deflace v průmyslu a stavebnictví, což je přirozený důsledek poklesu ekonomické aktivity. Je také možné si všimnout výrazného růstu cenové hladiny v roce 2023, což je způsobeno válkou na Ukrajině.

Export zaznamenal výrazný pokles v roce 2020, což lze vysvětlit celkovým uzavřením země a útlumem ve světové ekonomice, který přivedl i k poklesu poptávky po nerostným surovinám, které jsou hlavní součástí exportu země – viz tabulka č. 21. Zajímavé je, že

¹ Devět měsíců roku 2023

² Devět měsíců roku 2023

³ Šest měsíců roku 2023

⁴ Devět měsíců roku 2023

investiční aktivita v zemi nebyla ovlivněna, zřejmě PZI nejsou závislé na aktuální ekonomické situaci, ale spíše vycházejí z dlouhodobých plánů zahraničních firem.

Tabulka 21. Hlavní ukazatele platební bilance v Kazachstánu v letech 2016-2023

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Export v mld. tenge	12 123	15 521	21 206	22 355	19 492	25 516	39 167	29 204 ⁵
Import v mld. tenge	8 374	9 472	11 679	15 288	15 961	17 519	23 583	22 367 ⁶
Obchodní bilance v mld. tenge	3 749	6 049	9 526	7 067	3 531	7 997	15 584	6 838 ⁷
Podíl exportu na HDP v %	25,8	28,5	34,3	32,2	27,6	30,4	37,7	38,8 ⁸
Objem PZI v mld. tenge	5 682,6	1 523,2	111,04	1 436,05	2 956,1	1 924,65	2 273,33	-
Podíl objemu PZI na HDP v %	12,1	2,8	0,2	2,1	4,2	2,3	2,2	-

Zdroj: Bureau of National Statistics a World Bank, 2023

Jak je zřejmé z tabulky č. 22, negativní trend státních financí uvedený v předchozích letech pokračoval. Kazachstánský stát stále zvyšuje svou zadluženost. Již teď se jedná o čtvrtinu místního HDP. I přes ekonomický růst v letech 2021-2022 a částečně i v roce 2023 kazachstánský stát snížil svou fiskální disciplínu.

Tabulka 22. Vývoj státního dluhu v Kazachstánu v letech 2016-2022

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Státní dluh v mld. tenge	9 253,3	10 821,2	12 549,3	13 836,9	16 531,9	23 002,6	25 318,7
Státní dluh % HDP	19,7	19,9	20,3	19,9	23,4	27,4	24,4

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

⁵ Devět měsíců roku 2023

⁶ Devět měsíců roku 2023

⁷ Devět měsíců roku 2023

⁸ Devět měsíců roku 2023

Demografické změny obyvatelstva

Počet sňatků a rozvodů zůstal relativně stejný – viz tabulka č. 23. Je nutné negativně hodnotit saldo migrace, které se dostalo do záporných čísel. Je to ale zatím kompenzováno stále vysokým počtem narozených dětí. Rozhodně pozitivním trendem je pokles trestné aktivity v zemi. Dané tvrzení platí jak relativně, tak i absolutně. Během krize nebylo možné vypořádat výrazný počet trestných činů.

Tabulka 23. Vývoj vybraných demografických ukazatelů Kazachstánu v letech 2016-2022

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Sňatky v tis.	141,7	141,8	137,8	139,5	128,8	140,3	128,4
Rozvody v tis.	52,0	54,6	54,8	59,8	48,0	48,2	44,5
Počet narozených dětí v tis.	400,7	390,3	397,8	402,3	426,8	446,5	403,9
Přirozený přírůstek obyvatelstva v tis.	269,5	261,3	267,4	269,2	265,5	264,1	270,4
Saldo migrace v tis.	-21,1	-22,1	-29,1	-33,0	-17,7	-21,2	-6,7
Celkový počet trestných činů v tis.	361,7	316,4	292,3	243,5	162,8	157,9	157,5
Počet trestných činů na 10 00 obyvatel	203	175	160	132	87	83	80

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

4.2.2 Dopady na Nursultán (Astana)

Makroekonomické dopady na ekonomiku Nursultánu

Poslední pandemie znamenala negativní dopad na ekonomiku města. V podstatě poprvé za dobu sledování došlo k poklesu HDP. V roce 2022 se ale situace dostala na předkrizovou úroveň. Zajímavé je, že pracovní trh města není citlivý na HDP, jelikož míra nezaměstnanosti zůstala stejná.

Tabulka 24. Vývoj makroekonomických ukazatelů Nursultánu v letech 2016-2023

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
HDP/osobu v tis. tenge	5 273,3	5 766,2	6 359,5	7 075,8	6 873,6	7 361,9	8 053,9	3 472,4 ⁹
Změna oproti předchozímu roku v %		9,3	10,3	11,3	-2,9	7,1	9,4	-56,9 ¹⁰
Míra nezaměstnanosti v %	4,6	4,6	4,5	4,4	4,6	4,6	4,6	4,4 ¹¹

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

⁹ Šest měsíců roku 2023

¹⁰ Šest měsíců roku 2023

¹¹ Devět měsíců roku 2023

Demografické změny obyvatelstva

Demografická situace nebyla vůbec ovlivněna krizí – viz tabulka č. 25. Kvalita života ve městě a možnosti mají pozitivní vliv na počet svých obyvatel, který je generován jak přirozeně, tak i pomocí migrace lidí.

Tabulka 25. Vývoj vybraných demografických ukazatelů Nursultánu v letech 2016-2022

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Sňatky v tis.	16,7	17,2	17,0	17,8	15,8	18,8	13,6
Rozvody v tis.	6,0	6,7	7,0	7,3	5,3	5,3	5,7
Počet narozených dětí v tis.	27,8	28,3	29,2	28,7	29,6	31,4	30,3
Přirozený přírůstek obyvatelstva v tis.	23,8	24,4	25,0	24,4	23,4	24,4	25,0
Saldo migrace v tis.	76,3	33,5	22,8	33,4	24,9	30,9	33,8

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Dopad na vybrané sektory (cestovní ruch+bankovníctví+zemědělství)

Poslední krize měla logicky výrazný dopad na cestovní ruch v Nursultánu – viz tabulka č. 26. Danou změnu lze vysvětlit celkovým uzavřením hranic, respektive omezením pohybu osob. Zaplněnost hotelů spadla na minimum. Za necelý rok 2023 se však cestovní ruch dostal na původní úroveň.

Tabulka 26. Vybrané ukazatele cestovního ruchu Nursultánu v letech 2016-2023

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 ¹²
Zaplněnost hotelů v %	27,9	31,4	20,4	24,1	13,4	21,4	30,0	30,7
Celkový objem poskytovaných služeb v mil tenge	22 116	36 687	22 830	26 114	11 564	20 289	35 185	33 997
Podíl objemu poskytnutých služeb ve městě na celkovém objemu v KZ v %	26,7	33,9	22,0	21,7	17,3	18,6	19,2	19,3

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Krize neměla vliv na strukturu turistů ve městě - viz tabulka č. 27. Největší dopad měla krize logicky na počet nerezidentů, jejichž cestování do země, respektive městě, bylo výrazně ztíženo. V roce 2022 se situace nejen vrátila na svou původní úroveň, ale došlo i k růstu.

¹² Devět měsíců roku 2023

Tabulka 27. Ukazatele o rezidentech a nerezidentech Nursultánu v letech 2016-2023

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 ¹³
Celkový počet rezidentů v tis.	527,6	695,0	575,9	635,6	357,3	673,1	939,9	759,2
Podíl rezidentů z města na celkovém počtu v KZ v %	15,1	15,8	15,1	12,0	10,7	13,1	14,7	14,0
Celkový počet nerezidentů v tis.	205,2	294,2	191,7	236,3	63,8	78,0	238,5	220,0
Podíl nerezidentů z města na celkovém počtu v KZ v %	28,4	33,0	28,4	24,1	25,2	23,7	25,7	26,3

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Hotelnictví z pohledu vybraných ukazatelů nebylo výrazně ovlivněno – viz tabulka č. 28. Zajímavé, že údaje z roku 2023 napovídají o růstu sektoru. Důvod je logický – obor patří do odvětví luxusních statků a růst ekonomiky logicky přivádí k růstu poptávky po luxusních statcích.

Tabulka 28. Ukazatele o hotelových pokojích a hotelích v Nursultánu v letech 2016-2023

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 ¹⁴
Celkový počet hotelových pokojů v tis.	7 002	8 244	8 419	8 253	8 338	8 517	8 797	9 360
Podíl celkového počtu hotelových pokojů z města na celkovém počtu v KZ v %	11,6	12,5	11,7	10,9	10,8	10,7	10,4	11,0
Celkový počet hotelů	194	218	213	208	212	212	229	254
Podíl hotelů z města na celkovém počtu v KZ v %	7,0	7,3	6,4	5,8	6,0	5,8	5,8	6,3

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

V oblasti cestovního ruchu je vhodné poukázat na případ místního podniku Qazaq Air se sídlem v Nursultánu zajišťujícího letecké služby. Daný podnik v letech pandemie se soustředil na posílení vnitrostátních letů (Ahmedova, 2020). Daná strategie se mu osvědčila po skončení pandemie, kdy zájem Kazachstánců o cestování po své zemi zůstal.

Vybrané ukazatele pěstování rostlin poukazují na pokles významu sektoru v životě města. Je evidentní, že dochází k nahrazení vlivu daného typického pro Kazachstán sektoru ekonomiky.

¹³ Devět měsíců roku 2023

¹⁴ Devět měsíců roku 2023

Tabulka 29. Hlavní ukazatele pěstování rostlin v Nursultán v letech 2016-2022

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Celková osevní plocha zeleniny v tis. ha	0,03	0,03	0,03	0,02	0,02	0,20	0,02
Podíl osevní plochy zeleniny ve městě na celkové osevní plochy v KZ v %	0,02	0,02	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01
Sklizeň brambor v tis. tun	2,0	1,8	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6
Podíl sklizně brambor ve městě na celkové sklizni v KZ v %	0,06	0,05	0,02	0,02	0,01	0,02	0,01

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

U výroby mléka je možné vypořádat stejný trend – viz tabulka č. 30. Zajímavé je, že během let 2020 a 2021 došlo k růstu počtu drůbeže, avšak v dalších letech naopak ukazatel klesl. Jednalo se ale spíše o výjimku z celkového trendu.

Tabulka 30. Hlavní ukazatele chovu zvířat v Nursultán v letech 2016-2022

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Výroba mléka v tis tun	0,5	0,5	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2
Podíl výroby mléka ve městě na celkové výrobě mléka v KZ v %	0,009	0,009	0,007	0,004	0,004	0,004	0,003
Počet drůbeže v tis.	1,1	1,6	1,5	0,1	3,8	3,6	1,8
Podíl počtu drůbeže ve městě na celkovém počtu drůbeže v KZ v %	0,003	0,004	0,003	0,003	0,009	0,007	0,004

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

V podstatě jedinou výjimkou z celého sektoru zemědělství ve městě jsou výrobci krmných směsí, produkce kterých je realizována v podnicích situovaných kolem Nursultánu. Zde je vhodným příkladem AL i KS, která dokázala profitovat díky uzavření hranic státu a z toho vyplývajících dodávek pro místní zemědělské kazachstánské podniky (AL i KS, 2024).

Pandemie měla výrazný dopad na bankovní sektor země. Z výrazných změn je možné uvést přesun aktivit do online a omezení poskytování offline služeb. Samotný sektor nebyl ale výrazně negativně ovlivněn pandemií, zde nedošlo jak v minulém období ke generaci toxických úvěrů. Bankovní systém od poslední krize se začal více orientovat na vnitřního spotřebitele a posílil kontrolu poskytování půjček. Ve výsledku nedošlo k propadu daného sektoru (IFX, 2024).

Z hlediska bankovních služeb a úspěšného příkladu je možné zmínit Fortebank, který je zaměřen vyloženě na obyvatele daného města. Výjimečnost banky spočívala v rychlejší, nežli tomu bylo v zemi přeorientace na online služby a restrukturalizaci půjček klientů, kteří se dostali do problémů spojených s COVID-19 (ForteBank, 2021).

SWOT analýza

SWOT analýza města Nursultán se nezměnila od poslední uvedené krize. Stále se jedná o administrativní centrum země s jeho příležitostmi a hrozbami, které vyplývají z jeho postavení a geografickému umístění.

4.2.3 Dopady na Almaty

Makroekonomické dopady na ekonomiku Almaty

Tabulka 31. Vývoj makroekonomických ukazatelů Almaty v letech 2016-2023

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
HDP/osobu v tis. tenge	6 138,5	6 694,2	6 635,9	7 183,9	6 913,0	7 495,8	8 985,6	4 359,6 ¹⁵
Změna oproti předchozímu roku v %		9,1	-0,9	8,3	-3,8	8,4	19,9	-51,5 ¹⁶
Míra nezaměstnanosti v %	5,3	5,3	5,2	5,1	5,2	5,2	5,0	4,8 ¹⁷

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Stejně jak i v Nursultánu, došlo k propadu místního HDP. V roce 2022 se jeho výše vrátila na původní úroveň. Přehled o vývoji nezaměstnanosti je uveden v tabulce č. 31. Jak je zřejmé, krize neměla dopad na míru nezaměstnanosti ve městě. Stejně jak i před krizí, míra nezaměstnanosti se pohybovala na pěti procentech. V posledních letech je dokonce možné vypořádat určitý pokles míry nezaměstnanosti.

Demografické změny obyvatelstva

Počet narozených dětí je stejný jak před krizí, tak i po ní. To samé se týká i sňatků spolu s rozvody – viz tabulka č. 32. Město Almaty stále přitahuje lidi, v roce 2021 bylo ale možné vypořádat určitý pokles salda migrace. Je to možné vysvětlit celkovou nejistotou – nikdo nevěděl, jak dlouho potrvá krize a co od nich očekávat. V roce 2022 se situace vyjasnila a lidé začali se stěhovat do města.

¹⁵ Šest měsíců roku 2023

¹⁶ Šest měsíců roku 2023

¹⁷ Devět měsíců roku 2023

Tabulka 32. Vývoj vybraných demografických ukazatelů Almaty v letech 2016-2022

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Sňatky v tis.	16,7	17,2	17,0	17,8	15,8	18,8	13,6
Rozvody v tis.	6,0	6,7	7,0	7,3	5,3	5,3	5,7
Počet narozených dětí v tis.	27,8	28,3	29,2	28,7	29,6	31,4	30,3
Přirozený přírůstek obyvatelstva v tis.	20,9	20,5	21,6	22,1	21,1	19,7	23,9
Saldo migrace v tis.	27,6	30,2	31,1	40,1	39,4	27,9	36,5

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Dopad na vybrané sektory (cestovní ruch+bankovníctví+zemědělství)

Stejně jak i pro Nursultán, cestovní ruch byl velice citlivě zasažen poslední krizí – viz tabulka č. 33. Celkový objem služeb klesl o polovinu v roce 2020. Situace v následujících letech byla však rychle napravena.

Tabulka 33. Vybrané ukazatele cestovního ruchu Almaty v letech 2016-2023

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 ¹⁸
Zaplňenost hotelů v %	26,3	29,8	29,4	29,2	18,5	25,3	31,8	34,1
Celkový objem poskytovaných služeb v mil tenge	19 662	22 480	25 711	32 294	16 807	27 909	56 186	55 087
Podíl objemu poskytnutých služeb ve městě na celkovém objemu v KZ v %	23,7	20,7	24,7	26,8	25,1	25,6	30,7	31,3

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Ve městě Almaty je možné vyzorovat o něco odlišnou situaci se strukturou turistů v porovnání s Nursultánem – viz tabulka č. 34. Jak je zřejmé, že je daleko výraznější role nerezidentů. Lze to vysvětlit především tím, že město Almaty je podnikatelským centrem země, což logicky vyvolává větší zájem zahraničních firem o danou lokaci, což posiluje poptávku nerezidentů po krátkodobém ubytování v hotelích.

¹⁸ Devět měsíců roku 2023

Tabulka 34. Ukazatele o rezidentech a nerezidentech Almaty v letech 2016-2023

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 ¹⁹
Celkový počet rezidentů v tis.	485,1	616,2	719,9	898,5	625,0	1 057,6	1 392,0	1 104,6
Podíl rezidentů z města na celkovém počtu v KZ v %	13,9	14,0	13,9	17,0	18,8	20,6	21,7	20,4
Celkový počet nerezidentů v tis.	308,0	353,6	365,1	435,7	112,3	162,5	417,4	409,4
Podíl nerezidentů z města na celkovém počtu v KZ v %	42,6	39,6	42,6	44,5	44,4	49,3	45,0	49,0

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Ukazatele o vývoji v hotelnictví svědčí o rostoucím zájmu o dané město – viz tabulka č. 35. Počet hotelů a pokojů neustále roste. Podíl města na celkové situaci ve státě zůstává beze změny. Krize neměla dopad na dané ukazatele.

Tabulka 35. Ukazatele o hotelových pokojích a hotelích v Almaty v letech 2016-2023

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 ²⁰
Celkový počet hotelových pokojů v tis.	8 596	8 845	10 883	11 828	11 924	11 830	12 832	11 454
Podíl celkového počtu hotelových pokojů z města na celkovém počtu v KZ v %	14,2	13,4	15,1	15,6	15,5	14,8	15,2	13,4
Celkový počet hotelů	160	184	286	339	335	350	384	345
Podíl hotelů z města na celkovém počtu v KZ v %	5,8	6,2	8,6	9,4	9,5	9,5	9,7	8,6

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Přitom je nutné zdůraznit, že dochází k výstavbě hotelů zaměřených na luxusní klientelu. Zde je vhodné poukázat na podniky Medeu Park Hotel, Qazaq Auyl a Butakovka Wellness&Spa, které byly postaveny během pandemie (Vidnjanova, 2021). Snahou bylo zaměřit se na místní klientelu a nabídnout vysoký standard služeb.

Poslední krize neměla výrazný dopad na základní statistické ukazatele týkající se pěstování zemědělských rostlin – viz tabulka č. 36.

¹⁹ Devět měsíců roku 2023

²⁰ Devět měsíců roku 2023

Tabulka 36. Hlavní ukazatele pěstování rostlin v Almaty v letech 2016-2022

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Celková osevní plocha zeleniny v tis. ha	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Podíl osevní plochy zeleniny ve městě na celkové osevní plochy v KZ v %	0,14	0,14	0,13	0,13	0,12	0,12	0,12
Skližeň brambor v tis. tun	1,4	1,4	1,4	1,7	1,5	1,5	1,5
Podíl sklizně brambor ve městě na celkové sklizni v KZ v %	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Krise znamenala výraznou změnu v části zemědělství, které se týká výroby mléka ve městě – viz tabulka č. 37. Během ní došlo k výraznému propadu výroby mléka, a to jak absolutně, tak i relativně. Na druhou stranu chov drůbeže vzrostl. Lze to vysvětlit větším zájmem Kazachstánců Almaty o méně tučné maso, kam patří právě drůbež.

Zde je vhodné poukázat na příklad drůbežárny Sunkar. Vedení daného podniku správně rozpoznalo rostoucí poptávku po kuřecím masu a vejcích. Kromě toho vedení podniku dokázalo profitovat i na dočasném pozastavení klasických logistických cest a „regionalizaci“ maloobchodu v zemi (Ogni Alatau, 2023).

Tabulka 37. Hlavní ukazatele chovu zvířat v Almaty v letech 2016-2022

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Výroba mléka v tis tun	5,1	5,2	5,2	5,0	2,6	1,8	1,5
Podíl výroby mléka ve městě na celkové výrobě mléka v KZ v %	0,10	0,09	0,09	0,09	0,04	0,03	0,02
Počet drůbeže v tis.	6,0	5,5	5,4	5,7	6,9	9,5	9,6
Podíl počtu drůbeže ve městě na celkovém počtu drůbeže v KZ v %	0,02	0,01	0,01	0,01	0,02	0,02	0,02

Zdroj: Bureau of National Statistics, 2024

Krise je ovšem výborná příležitost pro připravené, které ukázala místní banka BRK. Daná banka poskytla rozsáhlou půjčku na výstavbu továrny zaměřené na výrobu aut právě v Almaty. Důvodem je rostoucí zájem obyvatel města. Banka se tak nebála poskytnout půjčku na tak rozsáhlý projekt (KDB, 2024).

SWOT analýza

U Almaty, stejně jak i Nursultánu nebylo možné vypořádat výrazných změn mezi oběma krizí. Doba mezi krizí v roce 2008 a 2020 není dostatečná pro vznik výrazných změn ve SWOT analýze. Jedná se o podnikatelské centrum kazachstánského státu.

5 Výsledky a diskuse

Dále je možné vytvořit zhodnocení a propojení indikátorů v obou krizích a zároveň i porovnat situaci s vývojem v celém Kazachstánu a v jednotlivých městech. Rovněž jsou v dané kapitole uvedeny i výstupy dalších autorů, a to pro účely doplnění vlastního šetření.

5.1 Hospodářská krize v letech 2008-2009

První oblastí je makroekonomický dopad. Hospodářská krize v letech 2008-2009 přivedla pouze ke zpomalení růstu kazachstánského HDP z desítek procent na jednotky procent. Vedlo do logicky i ke zpomalení inflace. Míra nezaměstnanosti nebyla výrazně ovlivněna. V případě Nursultánu šlo také o zpomalení tempa růstu HDP. Po krizi došlo v daném městě ovšem k růstu míry nezaměstnanosti z 5 % na 10-15 %. V případě Almaty šlo pouze ke zpomalení tempa růstu HDP, nebylo možné vypořádat vliv na nezaměstnanost.

Podle Ališevy (2021) největší dopad dané krize na ekonomiku země byl vidět v oblasti devalvace domácí měny a zároveň přímé pomocí kazachstánské vlády místním bankám. Situace se však relativně rychle stabilizovala.

U demografických indikátorů je patrné, že situace v zemi je velmi příznivá. Přirozený přírůstek obyvatelstva celého státu činí mezi 200 až 300 tisíci ročně. Saldo migrace je pozitivní a nebyl zaznamenán žádný vzestup výskytu trestných činů. Krize z let 2008-2009 neměla vliv na demografickou situaci země. Jedinou změnou je rostoucí počet rozvodů, což nelze přičítat krizi, ale spíše změně postojů Kazachstánců k rodině – přechodu z tradičních k modernějším postojům. Přirozený přírůstek obyvatelstva v Nursultánu dosahuje 18-20 tisíc ročně, s pozitivním saldem migrace. V případě Almaty je přirozený přírůstek 25 tisíc ročně, s také pozitivním saldem migrace.

Ke stejnému názoru dochází například Utjupin (2023). Autor píše o tom, že dochází k celkové emancipaci společnosti. Kazachstánské ženy již přestávají snášet ponižování ze strany manžela a jeho příbuzných. Daný trend je dále posilován rozsáhlou urbanizací. Ve výsledku se mladí Kazachstánci stávají více individualistickými. I přes to autor píše, že jsou stále rozvody v kazachstánské společnosti vnímány negativně. Dokonce se na místní politické scéně objevují názory volající po zákazu rozvodů, a to na legislativní úrovni.

Dále je možné shrnout a porovnat dopady na vybrané sektory. Jednalo se o cestovní ruch, bankovníctví a zemědělství. U cestovního ruchu šlo v první řadě u první krize a města

Nursultánu o pokles zaplněnosti hotelů a poklesu objemu služeb, jednalo se však o pokles, který byl rychle vystřídán rychlým růstem. Nursultán začal více přitahovat cizince. Almaty je hlavním místem cestovního ruchu země, zde je realizováno přibližně 30-40 % celkových služeb v cestovním ruchu země. Postupně ale dochází k poklesu podílu, lze to vysvětlit vývojem cestovního ruchu v zemi, objem služeb realizovaných v daném městě ale roste, jde v podstatě o to, že tempa růstu objemu cestovního ruchu jsou rychlejší v jiných městech, nežli v Almaty. Daná krize ale poprvé poukázala na význam vnitřního cestovního ruchu.

Zemědělský sektor v Nursultánu vstoupil do fáze útlumu. Hospodářská krize z let 2008-2009 přispěla k urychlení daného trendu. V případě Almaty nebylo možné vypořádat významný vliv krize.

Krize z let 2008-2009 ovšem neměla výrazný dopad na bankovní služby v Nursultánu. U Almaty naopak šlo o významný problém, a to kvůli podílu hypoték denominovaných v zahraniční měně. Krize ale přispěla ke změně bankovní strategie – ta začala být více obezřetná.

Ze všech výše uvedených sektorů největší dopad byl vidět podle Pomfreta (2009) na bankovníctví a potažmo ve spojení se stavebnictvím. Až do krize bylo zvyklé poskytovat půjčky na bydlení v zahraniční měně, což způsobilo problémy po devalvaci. Posléze se však situace změnila a kazachstánské banky byly více obezřetné.

5.2 Pandemie Covid-19

Pandemie Covid-19 byla uměle vyvolanou recesí. Z hlediska dopadu na Kazachstán je možné říct, že země poprvé v roce 2020 neměla výrazný ekonomický růst. Inlace dokonce dosáhla záporných čísel, což je patrné například u ukazatelů CPI a PPI. Míra nezaměstnanosti se ale nezměnila a zůstala na úrovni 5 %. Další odlišností je výrazný růst státního dluhu, což je patrné ze zvýšení podílu dluhu na HDP, který přesáhl 25 %. V Nursultánu klesl HDP v roce 2020 o 2,9 % oproti předchozímu roku, zatímco v Almaty klesl o 3,8 %. Nezaměstnanost se ovšem v obou městech nezměnila.

Během krize se očekávalo, že dojde k jejímu prohloubení a vzniku významné recese. Hospodářská praxe však ukázala, že kazachstánské podniky z vybraných měst a sektorů dokázaly relativně rychle se vypořádat s následky krize (Šumajla, 2020).

Demografické ukazatele země se ale příliš nezměnily. Ve stejnou dobu však došlo k negativnímu saldu migrace. To je ale stále kompenzováno vysokým počtem narozených dětí ve výši 400 tisíc. Demografická situace v Nursultánu nebo Almaty nebyla výrazně ovlivněna, i když lze pozorovat částečný pokles salda migrace v případě Almaty.

Cestovní ruch v Nursultánu výrazně klesl, například zaplněnost hotelů byla ve výši 13,4 % v roce 2020. Krize však neměla vliv na strukturu turistů. Pro Almaty klesla zaplněnost hotelů na 18,5 % oproti přibližně 30 % v předchozích letech.

U zemědělství je možné v případě Nursultánu pozorovat stále klesající vliv zemědělství. Pro Almaty dochází ke koncentraci oborů a větší regionalizaci.

Bankovní služby v obou městech se přesunuly do online světa. Samotný sektor ale nebyl výrazně negativně ovlivněn pandemií. Další změnou je větší orientace na podnikatelské projekty, které jsou zaměřeny na obyvatele země.

Ze všech výše uvedených oblastí bylo možné podle Ydyryse (2023) pozorovat největší dopad právě na cestovní ruch, který se doslova proměnil. Podle autora jde o následující: rostoucí vliv influencerů a blogerů, růst vlivu eventů a větší zájem o cestování uvnitř země.

5.3 Celkové porovnání krizí

Na základě výše uvedených argumentů je možné provést porovnání dopadů obou krizí na ekonomiku země a situaci v obou největších městech.

Krize logicky přinesly problémy s místním HDP. První krize znamenala pouze zpomalení tempa růstu ekonomiky, zatímco ve druhé krizi došlo k propadu HDP. Na druhou stranu se ekonomika státu relativně rychle vzpamatovala, a to v obou případech. Nezaměstnanost nebyla příliš ovlivněna. Dopad pandemie Covid-19 však znamenal významný problém pro kazachstánské veřejné finance – až čtvrtina HDP tvoří státní dluh.

U demografických ukazatelů nedošlo k výrazným změnám. Je možné pozorovat pouze pokles salda migrace. Z dlouhodobého hlediska je však patrný rostoucí počet rozvodů, což lze vysvětlit odklonem od tradičního přístupu k rodině. Počet trestných činů nebyl ovlivněn.

Cestovní ruch byl sektorem, který byl krizemi nejvíce dotčen. Krize z let 2008-2009 poprvé poukázala na význam vnitřního trhu. Tento trend se ještě více projevil v následující krizi spojené s Covid-19.

Bankovníctví bylo spíše dotčeno první krizí, zejména kvůli hypotékám poskytnutým v cizí měně a spojenou devalvací kazachstánské měny. Covid-19 však neměl výrazný dopad – banky již byly více obezřetné ve své politice. Zaznamenan byl i větší posun do online prostředí.

Zemědělství v obou městech nehraje významnou roli, a postupně dochází k útlumu daného odvětví v životě obou měst. Na druhou stranu dopad obou krizí nebyl tak zásadní. Hlavním rozdílem je větší koncentrace a regionalizace daného odvětví, což přinesla pandemie Covid-19.

6 Závěr

Předkládaná bakalářská práce byla věnována tématu dopadu celosvětové hospodářské krize na Kazachstán a vybrané ekonomické sektory země. Cílem bakalářské práce bylo zjistit důsledky a dopady celosvětové hospodářské krize na bankovní sektor, podnikatelský sektor, trh práce, zemědělství a na socio-demografickou situaci během zmíněných krizí.

Prvním dílčím cílem bylo vymezení dopadu krize z roku 2008 a 2020 na vybrané sektory ekonomiky a výběr sektorů, které byly krizí ovlivněny nejvíc a zároveň porovnání těchto sektorů mezi lety 2008 a 2020. V dané oblasti byla situace prozkoumána na příkladu bankovníctví, cestovního ruchu a zemědělství. Bankovníctví bylo výrazně ovlivněno zejména během krize z let 2008-2009, kdy banky neměly natolik obezřetný přístup k poskytování úvěrů. Krize přinesla výrazné zlepšení bankovního portfolia a pandemie COVID-19 již neměla takový dopad na tento sektor. Cestovní ruch byl z všech sektorů ovlivněn nejvíce, především kvůli uzavření hranic v letech 2020-2021, což vedlo k přesunu aktivit spíše na vnitřní cestovní ruch. Celkově lze říci, že dopad obou krizí byl výrazný, avšak relativně rychle vypršel. Zemědělství sice nebylo výrazně ovlivněno krizemi, ale dochází k celkovému propadu sektoru ve dvou městech, kde je pozorovatelná větší regionalizace výroby. Důvody zahrnují rychlejší růst mezd v jiných sektorech a neefektivní podporu farmářů ze strany státu.

Druhým dílčím cílem bylo vymezení vhodné strategie podniků v Kazachstánu, které jim pomohly zvládnout ekonomické problémy. Nejednalo se o prioritní oblast šetření, proto byla daná oblast prozkoumána na základní úrovni. Byly poukázány příklady strategií místních podniků, kterým se podařilo nejlépe vypořádat s krizemi. Prvky správného strategického rozhodování zahrnují sledování aktuálních trendů, změnu podnikové strategie směrem k větší opatrnosti, otevřenou komunikaci s problematickými klienty, opatrnostní přístup ke zhodnocení bonity klientů a větší důraz na interní trh a online prostředí. Podniky, které tyto prvky aplikovaly, dokázaly vhodným způsobem reagovat na obě krize.

Třetím dílčím cílem bylo zjistit, jak se změnila socio-demografická charakteristika Kazachstánu v důsledku zmíněných krizí. Počet obyvatel země neustále roste, zejména kvůli relativně vysokému počtu narozených dětí. Během krizí docházelo k poklesu salda migrace z důvodu celkové nejistoty, ale neovlivnila počet trestných činů, kde naopak dochází k poklesu.

Na základě uvedených argumentů lze říci, že obě krize měly výrazný dopad na ekonomiku země, avšak většina sektorů se relativně rychle vzpamatovala. Jedním z trvalých negativních dopadů je nárůst státního dluhu po pandemii COVID-19.

Bankovní sektor v Almaty byl dotčen během první krize z důvodu bubliny na trhu nemovitostí a rozsáhlého poskytování půjček v cizí měně. Během této krize došlo k propadu místní měny, což způsobilo problémy lidem se splácením. V další krizi již byl sektor odolnější díky zavedeným opatřením. Trh práce nebyl výrazně ovlivněn krizemi.

Socio-demografická charakteristika země a obou měst je velmi dobrá. Postupně však dochází k růstu počtu rozvodů, což lze vysvětlit přeměnou rodinných vztahů – z tradičních na modernější, kde rozvod není vnímán natolik negativně.

Největší dopad byl pozorován v cestovním ruchu, kdy strategie objevení vlastní země se výrazně osvědčila během první krize. Cestovní ruch v zemi neustále roste. První krize přispěla k zvýšení nákladů na pobyt v zahraničí a ve druhé krizi byl tento trend posílen. Kromě toho je cestovní ruch silně ovlivněn posilujícími se ekonomickými vazbami země. Krize vedly k tomu, že podíl Almaty na celonárodním cestovním ruchu postupně klesá – místní obyvatelé začínají objevovat jiné regiony.

Zemědělství klesá, avšak jedná se o oblast ekonomické aktivity, jejíž vliv na HDP země je nepatrný. Zde lze spíše hovořit o větší regionalizaci a užším zaměření podniků, zejména v případě Nursultánu. Důvodů je několik: růst mezd v jiných sektorech je daleko rychlejší než v zemědělství, práce v tomto sektoru je složitá a podpora farmářů ze strany státu není efektivní.

Jedinou trvalou negativní změnou způsobenou krizemi je nárůst státního dluhu po pandemii covid-19, který nyní představuje přibližně 25 % místního HDP, ačkoliv v předchozích letech byl tento podíl poloviční.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Literatura

1. BAIDEN, John. *Inflation Targeting: Why the value of money matters to you*. Accra: Xibris, 2012. 104 s. ISBN 978-1-4691-6946-0.
2. BAŠTECKÁ, Bohumila. *Psychosociální krizová spolupráce*. Praha: Grada Publishing, 2013. 320 s. ISBN 978-80-247-4195-6.
3. BERÁNEK, Jaromír. *Ekonomika cestovního ruchu*. Praha: Grada Publishing, 2016. 296 s. ISBN 978-80-86724-46-1.
4. BERÁNEK, Jaromír. *Moderní řízení hotelového provozu*. Praha: Grada Publishing, 2016. 336 s. ISBN 978-80-86724-45-4.
5. BRČÁK, Josef. SEKERKA, Bohuslav. *Mikroekonomie*. Plzeň: Aleš Čenek, 2010. 264 s. ISBN 978-80-7380-2806.
6. BROWN, Brendan. PRINGLE, Robert. *A Guide to Good Money. Beyond the Illusions of Asset Inflation*. New York: Springer, 2022. 283 s. ISBN 978-30-3106-0410.
7. BUCHTOVÁ, Božena. ŠMAJS, Josef. BOLELOUCKÝ, Zdeněk. *Nezaměstnanost*. Praha: Grada Publishing, 2013. 192 s. ISBN 978-80-247-4282-3.
8. ČERNOHORSKÝ, Jan. *Finance: od teorie k realitě*. Praha: Grada Publishing, 2020. 464 s. ISBN 978-80-271-2215-8.
9. ČERNOHORSKÝ, Jan. TEPLÝ, Petr. *Základy financí*. Praha: Grada Publishing, 2011. 304 s. ISBN 978-80-247-3669-3.
10. DIETERLE, David. *The Global Economy*. London: Bloomsbury, 2020. 232 s. ISBN 979-821-609-0328.
11. DOBRYLOVSKÝ, Jiří. *Ekonomická geografie*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2021. 165 s. ISBN 978-80-88330-35-6.
12. DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008. 348 s. ISBN 978-80-7400-075-1.
13. DVOŘÁKOVÁ, Zuzana. *Řízení lidských zdrojů*. Praha: Grada Publishing, 2007. 800 s. ISBN 978-80-247-1407-3.
14. FAGHIH, Nezameddin. FOROUHARFAR, Amir. *Socioeconomic Dynamics of the COVID-19 Crisis. Global, Regional, and Local Perspectives*. Springer International Publishing, 2022. 517 s. ISBN 978-30-308-999-67.
15. FLEISCHMANN, Luboš. *Evropská hospodářská a měnová unie v souvislostech*. Praha: Grada Publishing, 2022. 168 s. ISBN 978-80-271-10261.
16. FROUZ, Jan. FROUZOVÁ, Jaroslava. *Aplikovaná ekologie*. Praha: Karolinum, 2021. 432 s. ISBN 978-80-246-4577-3.
17. HANZELKOVÁ, Alena. KEŘKOVSKÝ, Miloslav. *Business strategie. Krok za krokem*. Praha: C. H. Beck, 2013. 159 s. ISBN 978-80-7400-455-1.
18. HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. Praha: C. H. Beck, 2011. 696 s. ISBN 978-80-740-0006-5.
19. HRBKOVÁ, Jana. *Společenské vědy pro techniky: Ekonomie, právo, politologie*. Praha: Grada Publishing, 2020. 232 s. ISBN 978-80-271-2876-1.
20. HRONOVÁ, Stanislava. HINDLS, Richard. *Národní účetnictví. Nástroj popisu globální ekonomiky*. Praha: C. H. Beck, 2009. 326 s. ISBN 978-80-7400-153-6.
21. HRUBÝ, Zdeněk. LUKÁŠEK, Libor. *Energetická bezpečnost České republiky*. Praha: Karolinum, 2016. 162 s. ISBN 978-80-24629742.
22. CHIARAMONTE, Laura. *Bank Liquidity and the Global Financial Crisis. The Causes and Implications of Regulatory Reform*. Milan: Springer, 2018. 200 s. ISBN 9783-31-9944005.

23. JAKUBÍKOVÁ, Dagmar. *Marketing v cestovním ruchu*. Praha: Grada Publishing, 2012. 320 s. ISBN 978-80-247-4209-0.
24. JANATKA, František. *Globální podnikání*. Praha: VŠEM, 2019. 15 s. ISBN 978-80-88330-32-5.
25. JÍLEK, Josef. *Finance v globální ekonomice II: Měnová a kurzová politika*. Praha: Grada Publishing, 2013. 560 s. ISBN 978-80-247-4516-9.
26. JUREČKA, Václav. *Mikroekonomie. 2.*, aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2013. 368 s. ISBN 978-80-247-4385-1.
27. KASHIME, Kholoud. *Public Health and Economic Resiliency in the Post-COVID-19 Era. 2021*. Hershey: IGI Global, 2021. 276 s. ISBN 978-17-9988-2046.
28. KISLINGEROVÁ, Eva. *Nová ekonomika - nové příležitosti?* Praha: C. H. Beck, 2011. 344 s. ISBN 978-80-7400-403-2.
29. KISLINGEROVÁ, Eva. *Podnik v časech krize*. Praha: Grada Publishing, 2009. 208 s. ISBN 978-80-247-3136-0.
30. KLAPKA, Pavel. *Regiony a regionální taxonomie: koncepty, přístupy, aplikace*. Praha: Viupol, 2019. 460 s. ISBN 978-80-244-5448-1.
31. KLIMEŠ, David. *Česko versus budoucnost*. Praha: Albatros Media, 2020. 248 s. ISBN 978-80-76013-551.
32. KOHOUT, Pavel. *Finance po krizi. Evropa na cestě do neznáma. 3.* rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2011. 328 s. ISBN 978-80-247-4019-5.
33. KOHOUT, Pavel. *Finance po krizi: důsledky hospodářské recese a co bude dál*. Praha: Grada Publishing, 2010. 272 s. ISBN 978-80-247-3583-2.
34. KOZEL, Roman. MYNÁŘOVÁ, Lenka. SVOBODOVÁ, Hana. MYNAROVA, Lenka. *Moderní metody a techniky marketingového výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2011. 304 s. ISBN 978-80-247-3527-6.
35. LONGERICH, Peter. *Himmler úplná biografie říšského vůdce SS*. Praha: Grada Publishing, 2020. 720 s. ISBN 978-80-271-1518-1.
36. MAIER, Karel. *Udržitelný rozvoj území*. Praha: Grada Publishing, 2012. 256 s. ISBN 978-80-247-4198-7.
37. MANDEL, Martin. TOMŠÍK, Vladimír. *Monetární ekonomie v období krize a konvergence*. Praha: Management Press, 2018. 432 s. ISBN 978-80-7261-545-2.
38. MARKOVÁ, Eva. VENGLÁŘOVÁ, Martina. BABIAKOVÁ, Mira. *Psychiatrická ošetrovatelská péče*. Praha: Grada Publishing, 2006. 352 s. ISBN 80-247-1151-6.
39. OECD. *Strengthening Economic Resilience Following the COVID-19 Crisis. A Firm and Industry Perspective*. OECD: Paris, 2021. 175 s. ISBN 978-92-64-70595-1.
40. PALATKOVÁ, Monika. *Mezinárodní cestovní ruch*. Praha: Grada Publishing, 2011. 221 s. ISBN 978-80-247-3750-8.
41. PALATKOVÁ, Monika. ZICHOVÁ, Jitka. *Ekonomika turismu: Turismus České republiky. 2.*, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2014. 264 s. ISBN 978-80-247-3643-3.
42. PAVLÍK, Marek. *Regiony budoucnosti - spolupráce, bezpečí, efektivita: Inspirace pro rozvoj*. Praha: Grada Publishing, 2019. 224 s. ISBN 978-80-271-1310-1.
43. REVENDA, Petr. MANDEL, Martin. KODERA, Jan. MUSÍLEK, Petr. DVOŘÁK, Petr. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. Praha: Management Press., 2015. 424 s. ISBN 978-807261-240-6.
44. ROJÍČEK, Marek. SPĚVÁČEK, Vojtěch. VEJMĚLEK, Jan. ZAMRAZILOVÁ, Eva. ŽDÁREK, Václav. *Makroekonomická analýza – teorie a praxe*. Praha: Grada Publishing, 2016. 544 s. ISBN 978-80-247-5858-9.

45. ŘEŽÁBEK, Pavel. *Interakce měnové a fiskální politiky před krizí a po ní: Aplikace modelu BVAR v podmínkách české ekonomiky*. Praha: Karolinum, 2019. 144 s. ISBN 978-80-246-4235-2.
46. ŘIHÁK, Hynek. MURRAY, Rothbard. *Ekonomické krize: jejich příčiny a léčba*. Praha: KKnihy, 2021. 52 s, ISBN 978-80-7570-2203.
47. SHILLER, Robert. *Summary of The Subprime Solution: How Today's Global Financial Crisis Happened, and What to Do About It*. New York: Capitol Reader, 2013. 10 s. ISBN 978-0691139296
48. SCHMITT-GROHÉ, Stephanie. URIBE, Martín. WOODFORD, Michael. *International Macroeconomics A Modern Approach*. Oxford: Princeton University Press, 2022. 482 s. ISBN 978-06-911-89543.
49. SMOLÍK, Josef. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Praha: Grada Publishing, 2014. 232 s. ISBN 978-80-247-5131-3.
50. SMRČKA, Luboš. *Rodinné finance, Ekonomická krize a krach optimismu*. Praha: C. H. Beck, 2010. 560 s. ISBN 978-80-7400-199-4.
51. STEJSKAL, Jan. KOVÁRNÍK, Jaroslav. *Regionální politika a její nástroje*. Praha: Portál, 2009. 216 s. ISBN 978-80-7367-588-2.
52. ŠTEFKO, Martin. KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální práva cizinců*. Praha: C. H. Beck, 2013. 285 s. ISBN 978-80-7400-464-3.
53. WORLD BANK. *World Bank East Asia and Pacific Economic Update, Spring 2020. Preparedness and Vulnerabilities/ Global Reverberations of COVID-19*. Washington: The World Bank, 2021. 94 s. ISBN 978-4648-1702-1.
54. ŽÁK, Milan. *Hospodářská politika*. Praha: Vysoká škola ekonomika a managementu, 2020. 170 s. ISBN 978-80-8833-0264.

7.2 Elektronické zdroje

1. AHMEDOVA, Anastasija. Pochemu uhod turoperatora iz Rossii negativno otrazilsja na turagentah Kazahstana. [online]. 2020-09-25. [2024-01-05]. Dostupné z: <<https://profi.travel/news/48144/details>>
2. AL i KS. [online]. [2024-01-05]. Dostupné z: <<https://aliks-agro.kz/>> /
3. ALIŠEVA, Asel. 2009-2010 gody: Devalvacija i krizis, OBSE i Tamozhennyj sojuz. [online]. 2021-11-12. [2024-02-05]. Dostupné z: <<https://dknews.kz/ru/eksklyuziv-dk/206838-2009-2010-gody-devalvaciya-i-krizis-obse-i>>
4. ATABAEV, Derjar. Ipoteka: sem' raz otmer', potom beri. [online]. 2014-02-14. [2024-01-05]. Dostupné z: <<https://rus.azattyq.org/a/kazakhstan-mortgage-after-devaluation/25263458.html>>
5. Bureau of National Statistics. [online]. [2024-01-05]. Dostupné z: <<https://stat.gov.kz>>
6. ForteBank. ForteBank priznan luchshim bankom Kazahstana po versii Asiamoney. [online]. 2021-01-20. [2024-01-05]. Dostupné z: <<https://forte.kz/news/fortebank-priznan-luchshim-bankom-kazahstana-po-versii-asiam-639>>
7. IFX. Kazakhstan: hranite dengi v gosbankah. [online]. 2009-08-04. [2024-01-05]. Dostupné z: <<https://www.interfax.ru/business/93578>>
8. IFX. Predsedatel' soveta Asociacii finansistov Kazahstana Elena BAHMUTOVA: V SLUCHAE PRODOLZHENIJA GOSPODDERZHKI NEEFFEKTIVNYH KOMPANIJ REALEN RISK POJAVLENIJA «ZOMBI» BIZNESA. [online]. [2024-01-05]. Dostupné z: <https://www.interfax.kz/?lang=rus&int_id=13&news_id=403>
9. Informační a právní system regulačních právních aktů Republiky Kazachstán. O proekte Ukaza Prezidenta Respubliki Kazahstan Ob utverzhenii Plana territorialnogo razvitija

- Respubliki Kazahstan do 2025 goda. [online]. [2023-10-31]. Dostupné z: <<https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2100000634#z366>>
10. KAJNAROVA, Ajgerim. S pojavleniem novyh igrokov rynek otelej Kazahstana perezhivaet novyj jetap v razvitii. [online]. [2024-01-05]. Dostupné z: <https://forbes.kz/process/expertise/gostinichnyiy_bum/?>
 11. Kapital. Problema zagryaznenija vozduha v Almaty trebuet nezamedlitel'nogo reshenija - prezident. [online]. [2024-01-05]. Dostupné z: <<https://kapital.kz/gosudarstvo/110455/problema-zagryazneniya-vozdukha-v-almaty-trebuet-nezamedlitel'nogo-resheniya-prezident.html>>
 12. KDB. Press Release. [online]. [2024-01-05]. Dostupné z: <<https://www.kdb.kz/pc/news/press-releases/8600/>>
 13. KLEMENKOVA, Katerina. Privezti, a ne vyrastit. Pochemu Kazahstan ne mozhet obespechit sebja produktami. [online]. 2022-07-15. [2024-02-05]. Dostupné z: <<https://informburo.kz/stati/privezti-a-ne-vyrastit-pochemu-kazahstan-ne-mozhet-obespechit-sebja-produktami>>
 14. Kursiv. Turizm na Shelkovom puti. [online]. 2010-03-04. [2024-02-05]. Dostupné z: <<https://kz.kursiv.media/2010-03-04/turizm-na-shelkovom-puti/>>
 15. MALTIEVA, Indira. Taljat Kjamil: «Kazahstancy iz-za krizisa ne perestanut otdyhat' na tureckih kurortah». [online]. 2009-06-11. [2024-01-05]. Dostupné z: <<https://kapital.kz/archive/13248/talyat-kyamil-kazahstancy-iz-za-krizisa-ne-perestanut-otdykhat-na-tureckikh-kurortakh.html>>
 16. Ministerstvo národní ekonomiky Kazachstánu. Ob utverzhdenii Plana territorial'nogo razvitija Respubliki Kazahstan do 2025 goda. [online]. [2023-10-31]. Dostupné z: <<https://www.gov.kz/memleket/entities/economy/documents/details/279829?lang=ru>>
 17. Ogni Alatau. «SUNKAR» – VIZITNAJA KARTOCHKA ZHAMBYLCEV. [online]. 2023-05-17. [2024-01-05]. Dostupné z: <<https://ognialatau.kz/news/cat-8/25023/>>
 18. Our World in Data. Share of GDP from agriculture, 1960 to 2021. [online]. [2023-10-31]. Dostupné z: <<https://ourworldindata.org/grapher/agriculture-share-gdp?tab=table>>
 19. POMFRET, Ričard. Central'naja Azija i mirovoj ekonomičeskij krizis. [online]. 2009-07-07. [2024-02-05]. Dostupné z: <<https://eucentralasia.eu/central-asia-and-the-global-economic-crisis-ru/>>
 20. Sravni. Vospominanija o bylom. [online]. 2010-12-28. [2024-01-05]. Dostupné z: <<https://www.sravni.ru/text/vospominaniya-o-bylom/>>
 21. Statista. The 20 countries with the highest trade surplus in 2022. [online]. [2023-10-13]. Dostupné z: <<https://www.statista.com/statistics/256642/the-20-countries-with-the-highest-trade-surplus/>>
 22. ŠUMAJLA, Jusafaj. Mir posle pandemii: čto zhdet ekonomiku Kazahstana. [online]. 2020-12-02. [2024-02-05]. Dostupné z: <https://forbes.kz/process/expertise/mir_posle_pandemii_čto_jdet_ekonomiku_kazahstana/>
 23. The Global Economy. International tourism revenue, percent of GDP - Country rankings. [online]. [2023-10-31]. Dostupné z: <https://www.theglobaleconomy.com/rankings/international_tourism_revenue_to_GDP/>
 24. Trading Economics. Crude Oil. [online]. [2024-01-05]. Dostupné z: <<https://tradingeconomics.com/commodity/crude-oil>>
 25. UTJUPIN, Danil. Kogda razvod luchshe braka. Pochemu institut semi v Kazahstane nahoditsja pod ugrozoi? [online]. 2023-09-03. [2024-03-03]. Dostupné z: <<https://orda.kz/kogda-razvod-luchshe-braka-pochemu-institut-semi-v-kazahstane-nahoditsja-pod-ugrozoi-375708/>>

26. VIDJANOVA, Anna. V Almaty strojat oteli na 24 mlrd tenge. [online]. 2021-12-02. [2024-01-05]. Dostupné z: <<https://kapital.kz/business/100834/v-almaty-stroyat-oteli-na-24-mlrd-tenge.html>>
27. World Bank. Kazakhstan. [online]. [2024-01-05]. Dostupné z: <<https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=KZ>>
28. YDYRYS, Karaoz. Istorii. [online]. 2023-04-28. [2024-02-05]. Dostupné z: <<https://kz.kursiv.media/2023-04-28/krkz-touristicproducts/>>

8 Seznam tabulek a zkratk

8.1 Seznam tabulek

Tabulka 1. Základní struktura a položky platební bilance	23
Tabulka 2. Vývoj makroekonomických ukazatelů Kazachstánu v letech 2004-2012	32
Tabulka 3. Hlavní ukazatele platební bilance v Kazachstánu v letech 2004-2012	33
Tabulka 4. Vývoj státního dluhu v Kazachstánu v letech 2004-2012.....	33
Tabulka 5. Vývoj vybraných demografických ukazatelů Kazachstánu v letech 2004-2012	34
Tabulka 6. Vývoj makroekonomických ukazatelů Nursultánu v letech 2004-2012	35
Tabulka 7. Vývoj vybraných demografických ukazatelů Nursultánu v letech 2004-2012	35
Tabulka 8. Vybrané ukazatele cestovního ruchu Nursultán v letech 2004-2012.....	36
Tabulka 9. Ukazatele o rezidentech a nerezidentech Nursultán v letech 2004-2012.....	36
Tabulka 10. Ukazatele o hotelových pokojích a hotelích v Nursultán v letech 2004-2012.....	37
Tabulka 11. Hlavní ukazatele pěstování rostlin v Nursultán v letech 2004-2012.....	37
Tabulka 12. Hlavní ukazatele chovu zvířat v Nursultán v letech 2004-2012	37
Tabulka 13. Vývoj makroekonomických ukazatelů Almaty v letech 2004-2012.....	39
Tabulka 14. Vývoj vybraných demografických ukazatelů Almaty v letech 2004-2012.....	39
Tabulka 15. Vybrané ukazatele cestovního ruchu Almaty v letech 2004-2012.....	40
Tabulka 16. Ukazatele o rezidentech a nerezidentech Almaty v letech 2004-2012.....	40
Tabulka 17. Ukazatele o hotelových pokojích a hotelích v Almaty v letech 2004-2012.....	41
Tabulka 18. Hlavní ukazatele pěstování rostlin v Almaty v letech 2004-2012.....	41
Tabulka 19. Hlavní ukazatele chovu zvířat v Almaty v letech 2004-2012	42
Tabulka 20. Vývoj makroekonomických ukazatelů Kazachstánu v letech 2016-2023.....	43
Tabulka 21. Hlavní ukazatele platební bilance v Kazachstánu v letech 2016-2023	44
Tabulka 22. Vývoj státního dluhu v Kazachstánu v letech 2016-2022.....	44
Tabulka 23. Vývoj vybraných demografických ukazatelů Kazachstánu v letech 2016-2022	45
Tabulka 24. Vývoj makroekonomických ukazatelů Nursultánu v letech 2016-2023	45
Tabulka 25. Vývoj vybraných demografických ukazatelů Nursultánu v letech 2016-2022	46
Tabulka 26. Vybrané ukazatele cestovního ruchu Nursultánu v letech 2016-2023	46
Tabulka 27. Ukazatele o rezidentech a nerezidentech Nursultánu v letech 2016-2023	47
Tabulka 28. Ukazatele o hotelových pokojích a hotelích v Nursultánu v letech 2016-2023	47
Tabulka 29. Hlavní ukazatele pěstování rostlin v Nursultán v letech 2016-2022.....	48
Tabulka 30. Hlavní ukazatele chovu zvířat v Nursultán v letech 2016-2022	48
Tabulka 31. Vývoj makroekonomických ukazatelů Almaty v letech 2016-2023.....	50
Tabulka 32. Vývoj vybraných demografických ukazatelů Almaty v letech 2016-2022.....	51
Tabulka 33. Vybrané ukazatele cestovního ruchu Almaty v letech 2016-2023.....	51
Tabulka 34. Ukazatele o rezidentech a nerezidentech Almaty v letech 2016-2023.....	52
Tabulka 35. Ukazatele o hotelových pokojích a hotelích v Almaty v letech 2016-2023.....	52
Tabulka 36. Hlavní ukazatele pěstování rostlin v Almaty v letech 2016-2022.....	53
Tabulka 37. Hlavní ukazatele chovu zvířat v Almaty v letech 2016-2022	53

8.2 Seznam použitých zkratk

Covid-19 – koronavirové onemocnění 2019 (coronavirus disease 2019)

CPI – Index spotřebitelských cen (Consumer's Price Index)

HDP – hrubý domácí produkt

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Cooperation and Development)

PPI – Index cen výrobců (Producer Price Index)

SWOT – S = Strengths (Silné stránky), W = Weaknesses (Slabé stránky), O = Opportunities (Příležitosti), T = Threats
USA – Spojené státy americké (United States of America)
USD – americký dolar